

ERNESTI AVGVSTI BERTLINGII,
S. S. TH. D. ET P. P. O. IN ACADEMIA IVLIA CAROLINA.

EPISTOLA

AD

EMINENTISSIMVM CARDINALEM

ANGELVM MARIAM QVIRINVM,

BIBLIOTH. VATICANAe PRAEFECTVM, EPISCOPVM
BRIXIANVM cet.

IN QVA EXPOSITVR CONTROVERSIA DE INDVLGENTIIS : DE
TRANSITV ROTHFISCHERI AD ECCLESIAM LVTHERANAM:
ET DISSENSV IN DOCTRINA DE IVSTIFICATIONE

APPENDIX

AGIT DE HODIERNIS CONTROVERSIIS GALLICANIS.

BRVN SVIGAE,

EX OFFICINA ORPHANQTROPHEI.

M DCC LIIL

Biogr. erud.
1657,100
Dr. Rothfischer.

БРИТЛЯ

ИЗДАНИЕ СВЯДОВАНИЯ

МАРИАМ МУНИКА

МУНИКА

СВЯДОВАНИЕ СВЯДОВАНИЯ

СВЯДОВАНИЯ

ДРУГИЕ СВЯДОВАНИЯ СВЯДОВАНИЯ
МАРИАМ МУНИКА

ХАССОНА

СВЯДОВАНИЕ СВЯДОВАНИЯ СВЯДОВАНИЯ

СВЯДОВАНИЕ СВЯДОВАНИЯ СВЯДОВАНИЯ

СВЯДОВАНИЯ

СВЯДОВАНИЯ СВЯДОВАНИЯ СВЯДОВАНИЯ

СВЯДОВАНИЯ

СВЯДОВАНИЯ СВЯДОВАНИЯ СВЯДОВАНИЯ

3

EMINENTISSIMO ECCLESIAE ROMANAEC
CARDINALI

ANGELO MARIAE QVIRINO
S. P. D.

ERNESTVS AVGUSTVS BERTLINGIVS.

Munusculum ad me Tuum adlatum est, quod tamquam aliquem nuntium Tuae clementiae cum grato pectoris motu arripui, vtpote a Viro in maximo inter mortales fastigio constituto profectum, cuius singularem erga eos, qui litteris operam dant, benevolentiam celebrant multi, quos Germania nostra alit, viri eruditi. Libellus est huius indicis: *Angeli Mariae Quirini Epistola hortatoria ad Gr̄egorium Rothfischerum ex Monacho Benedictino S. Emmerami Ratisbonae ad Protestantes transfugam*, quem inuolucro inclusum, nudinarum Lipsiensium occasione ad me misisti. Reuocat hoc donum in memoriam alium libellum Tuum, ante duos fere annos typis excusum, huius inscriptionis: *Iniustae secessionis ab Ecclesiae Romanae finu etc.* Tantum vero maximae indignationis Tuae specimen forsitan non legerunt scriptorum Tuorum admiratores, quantum quidem in illo libro edidisti, in quo Ipse (cuius comitatem ac mansuetudinem alias mirati sunt quidam,) in me innoxium, qui nec Te, nec Tuos laesit, atque in commutationem meam tot conuicia studiose collecta insigniter cumulasti. Cura quidem Celsissimi S. R. I. Principis, *Ioannis Baptiste*, Imperialis Abbatiae ad S. Emmeramum, Abbatis, ad Te perlata est versio latina libelli, quem in gratiam meorum ante hos tres annos *de Jubilaeo, et indulgentiis Papalibus conscripsoram*. Nescio tamen, qua ratione fieri potuerit, vt innocens iste liber, quem amor veritatis, et officii mei fides

A 2

e ma-

e manibus mihi extorserant, vbi cor sincerum sine fuco, sine studio
 verborum loquebatur, tam grauiter bilem mouere Tuam potuerit, vt
 abs Te, Eminentissime QVIRINE, tam grauia fulmina in me infontem,
 et nihil tale promeritum, demitteres. Ex animo quidem, et hoc ve-
 ritatis caussa, doleo, me tam vehementer Tibi displicuisse. Ecquae
 enim, quaeso, sunt caussae tantae irae? quae tam vehemens senectae
 Tuae commotio est? Satis clare significasti, Te abunde cognitum habe-
 re, vt fidelem se mihi doctorem exhibuit incomparabilis MVRATORIVS,
 admiratio Vestrae Italiae, et nostri saeculi ornementum. Persuasio, qua
 meus animus fertur de aequitate Tua, de Tuo amore erga veritatem,
 et de candore Tuae mentis, non permittit, vt credam, Te propterea
 tam grauiter animaduertisse in libellum meum, quod Viri auctoritatem
 adhibui, quocum Ipse ob festorum imminutionem graues lites exercui-
 sti. Hoc certe scio, maximam eius in orbe eruditio esse gloriam, nullis
 aduersariorum illius artibus imminuendam, nec eum umquam ab ullo
 Vestrum adpellatum fuisse hominem scelestissimum, vel perfidum ca-
 lumniatorem; quae nomina tamen ego in scripto Cardinalis QVIRINI
 ferre debui, ego, cuius crimen aliud nullum est, nisi hoc, quod au-
 ditoribus meis, quibus fide obstrictus sum omni, ea narrai, quae
 Muratorius scripsit, eaque probatissimis testimoniis corroborauit, eas de-
 nique exinde conclusiones deriuauit, quae manifesta consecutione ex iis
 fluxerunt. Ipse diserte asseris, nullum aliud crimen meum esse; nulla
 alia Tua est obiectio, nulla alia obiurgatio. Ipse narras, me vti aucto-
 ritate Muratoriana; nec tamen Tibi temperas, quin statim inter narran-
 dum aceruum in me iniuriarum colligas, quasi nefas esset, ab homine
 heterodoxo (cuiusmodi abs Te habeor) Muratorium legi, eiusque pro-
 batissima auctoritate muniri. Refutata his verbis Tuis esse mea dicta,
 confidenter credis. Dicis:

„Quoniam dein vero toto eo libello suo Doctor idem Helmstadien-
 sis ita persequitur notitiam, originem, historiam de indulgentiis, et
 „Jubilaeo, vt clare pateat, nihil illi gratius accidere, quam quum sen-
 „tentiis seu dictis suis pondus addit, Ludouici Antonii Muratorii au-
 „ctoritate in medium adducta, nouerit ipse, (heu! quo ruit huius sermo-
 „nis series!) et cum eo, quotquot ipsum e suggestu declamantem au-
 „dierunt, imo HETERODOXORVM NATIO OMNIS, non eam esse
 „apud nos scriptoris illius auctoritatem, quam autumant, eius nomi-
 „ni deberi, iidem Heterodoxi, ac praesertim Geneuates, vt comper-
 „tum mihi fecerunt litterae aliquot, post illius obitum ad me ex iis re-
 „gio-

„gionibus perlatae, quas dolenter admodum perlegi, magni utique
„facimus Muratorii eruditionem, ingentesque, quos in augenda re
„litteraria suscepit labores, nos quoque praedicamus, at de eius lucu-
„brationibus, *sacra argumenta* tractantibus, quid sentiendum sit, ii tantum
„ignorant, quibus in more positum est, iurare in verba Magistri.
„Frustra itaque adeo sibi plausit de Muratorii nomine, atque sententiis
„declamator, quem satis confutasse iam mihi videor, quin opus habue-
„rim, integrum eius libellum recitare. „

Quamnam opinionem de Te apud Germanos excitaueris, quum
Te tanta vehementia *Muratorii*, cuius sempiterna manebit memoria,
merita deprimere viderint, quum Zelum Tuum non satis temperatum
Heterodoxorum omnem nationem tam odioso nomine prouocare audierint,
imo quum ad acerba quaevis Te abreptum fuisse, perceperint, Ipse
judices, si temperato calore ad mansuetiorem quietem redieris. Noua
mihi plane, atque inaudita est fabula, tam contemtum virum esse *Mu-*
ratorium Vestrum, et tam paruae existimationis. Alia iudicia legi in
scriptis magnorum virorum, nec ignoro, quid sentiat de ipso cum
Pontifice suo toto Italia. Verum mea non refert, quaecumque demum
sit *Muratorii* auctoritas. Non ille, sed veritas inter nos iudex esto.
Narrant illa ipsa, quae *Muratorius* scripsit, auctores prisci, coaeui, et
fide digni. Hos sequens eadem scripsit *Rothfischerus*, in castris vestris
adhuc militans, et adprobavit auctoris studium Academia Salisburgensis.
Scripsit olim *Morinus*, et alii auctorum plurimi.

Aliam et aequa lubricam viam ad me confutandum iniisti, eruditissi-
me *Quirine*, quum omne argumentorum pondus in *Epistola Pauli III.*
Te inuenisse credas. Hanc enim epistolam, vt ipsius vis frangeretur,
nec statim litteris Paulinis tanta fides haberetur, obseruationibus meis
illustravi, clypeumque e manibus eripui, quo Te, Tuamque ecclesiam
tegere voluisti. Manet ergo, et manebit inconcussa omnium in libello
DE IUBILAEO, ET INDULGENTIIS PAPALIBVS a me dictorum ve-
ritas, vtpote quibus imbecilla et debilis litterarum Paulinarum auctori-
tas tantum potuit opponi, haec vero a me tam facile infringi.

Si quidem robur in contumelia esset, maximum p[ro]ae se ferret ro-
bur scriptum Tuum, quod tam ignominiosum, et ad existimationem
meam deprimendam idoneum credidit quidam e religionis Tuae in
Germania praesulibus, qui calum contra me strinxerat, vt ille stu-
dium famae meae p[ro]ae se ferens, ipsis Tuis verbis, ipsius libro infer-
tis,

tis, ea in germanicam transferre linguam noluerit, ne ignominiae apud rudiores nimiae essem expositus. Ego vero hoc famae meae periculum non metuo, ego, qui non laudes hominum, sed Dei, et Seruatoris mei, cuius minister sum, quaero. In hoc vnicum labore, in id solum tendunt studia mea, vt in ministerio Iesu Christi fidelis deprehendar. Mundo enim, eiusque vanitatibus, et maximorum virorum encomiis facilis renuntiaui. Ecquid etiam in his exprobationibus famae meae periculum erit? Nosti Ipse, sagacissime *Quirine*, pro ea, qua polles iudicandi hominum animos prudentia, nullum virum honestum, nedum christianum adcusementibus, vel durioribus conuiciis moueri, sed rem ipsam attendere, vnde hae obiurgationes ortae sunt. Horumne vero commutabis, quam de me fouent, sententiam? Aliamne his viris mentem (nam a talibus iudicari cupio) induces? Omnino superauit exspectationem nostram, non diffiteor, illud scribendi genus, quo tantus praeful Italus usus est, quem Romanensibus suis, vti virtutis, sic et urbanitatis humanitatisque exemplum esse debuisse, nostri crediderunt. Transferibam huc, Tua pace, verba, quae iste scriptor supra adductus mihi obiecit, germanice tamen legi noluit. Num ex animo illud fecerit, an vero, vt sales, qui Romano-Catholicis Germanis persaepe familiares sunt, augeret, iudicare nolo. Amor meliora sperare solet. Verba, quae ex Tuo libro adduxit, haec sunt:

„Diu, multumque cogitaui, quaenam ineunda foret a me ratio pro „exsequenda, quam pollicitus sum in fronte huius operis, confutatio „ne *fceleſſimi* libelli Helmstadii lingua Germanica aduersus Iubilaeum, „a Benedicto XIV. indictum. Ea est (epistola dogmatica Pauli III.) „quam ante biennium Clariss. Goettingensis Academiae Professori in „scripsi. Valet quippe ipsa vel ex se sola ad refellenda quaecumque „*conuicia potius, quam argumenta*, quae libelli istius auctor ERNESTVS „AVGVSTVS BERTLINGS in Romanam Ecclesiam, eiusque Praesidem „Benedictum evomuit, vt *affeclas* suos ad contemnendam, odioque ha „bendam Iubilaei Religionem excitaret. *Improbis scriptoris illius furor* „totus eo tendit, vt eidem Ecclesiae labem impingat, bonorum ope „rum merita adeo extollendi, vt vel ipsis meritis Christi exaequentur. „Iniquissimam banc calumniam an apertissime et funditus euertat epistola, „quam dixi, satis superque tibi, lector, constabit, dummodo aequum „animum afferas in iis perlegendis, quae statim oculis tuis subiicio. „Auditores suos in hunc modum alloqui coepit perfidus ille calumnia „tor „etc.

Refu-

Refutationem eorum, quae ex hac Pauli III. epistola a Te defendi
volunt, exhibent *obseruationes meae historico-theologicae in litteras Pauli III.*
Rom. Pont.

Post has, prodit *Epistola Tua hortatoria ad amicum, et collegam*
meum Rotbischerum.

Hunc studio illo indefesso, quo Tu pro gloria Tuae religionis,
et augmento ecclesiae Tuae summo ardore huc usque laborasti, adlo-
queris, ut dulcia verba eum ad redditum in laqueos, quibus semel eu-
fit, rursus inuitarent. Me dein ordo sermonis tangit. Utinam in hoc
libello maiorem spem mihi fecisses, qua certior esse potuisse de illa
animi Tui propensione, quam excitasti apud eos, cuiuscumque reli-
gionis sint, qui rei litterariae se consecrant. Existimas, me errasse
grauiter, dum *Obseruationes ad litteras Pauli III.* exaraui, eaque memo-
rans, perinde ac si portentum aliquod contigisset, exclamas: *Heu fides!*
heu probitas! et postea *me a fide et probitate, cum Kieslingio et Kirchmaiero,*
defecisse, diserte adseris.

En eorum, quae de me publice dixisti, seriem! Libellum meum
vocas **SCELESTISSIMVM**, quae in eo scripta sunt, **CONVICIA** potius,
quam argumenta, et **INIQUISSIMAS CALVMNIAS**; animum meum
in scribendo, **IMPROBVM SCRIPTORIS FVROREM**; me ipsum deni-
que, **DECLAMATOREM**, ET **PERFIDVM calumniatorem** adellas; et
IN NOVO SCRIPTO DEFECTIONEM A FIDE ET PROBITATE mihi
obiicis. Vteris eo obiurgandi reprehendendique modo, qui nostro
aeuo antiquatus est inter eruditos, et quem auersatur, quicumque ar-
gumentis, pondus adferentibus, vti se posse nouit. Qui Tuis, Prae-
ful Romane, verbis, me nec audito, nec lecto meo libello, habet
fidem, is me hominem detestandum, et ab omni fide, honestate, mo-
ribus bonis alienum necesse est existimet.

Sed non committam, vt putet aliquis, haec opprobria nobis dici
quidem, sed refelli non potuisse. Ecquod enim tandem commisi sce-
lus, eo feroce dignum, qui sola usus veritate, officiis, laruisque,
magno conatu in scenam productis, magno molimine ornatis, detraxi
personam, et imaginem fictam. Ecquid facinoris perpetraui, qui fide
historici perspicue enarraui ea, quae ab ipsis Romanae communionis scri-
ptoribus sine omni dissimulatione sunt tradita? Num furor est, si quis
antiqua euoluens monumenta quum ubique inuenit manifestas fraudes,
et technas Romanorum Episcoporum, detectas eas fistit luci, et aperte
exponit? Id si furere dicendum est, oportet furore concitetur quiuis
histo-

historicus, cuius officium est, nihil veri tacere, nihil falsi scribere. Siccine ergo vestrates, vt Baronius, aliique sedis Romanae adulatores sapiunt? Num perfidia, si eos ab erroribus liberamus, quibus vigiles, et doctores sumus dati, quibus, veritatis fideliter edocendae causa, deuincti sumus? Num perfidia, si illas notiones iuuentutem, nostrae doctrinae concreditam, deabusibus Romanae Ecclesiae, doceimus, quae in mentibus illorum haerent, qui isti Ecclesiae adscripti sunt, et tam ore, quam calamo ipsi has corruptelas et artes Clericorum docent? Num deficit a fide et probitate, qui memor fidei suae, omnibus viribus, vt ab errore homines abducatur, annitur? Imo fac, me deceptum esse errore quodam, id quod tamen, si vel spissiores dares litteras hortatorias, probare non poteris, fac, inquam, me deceptum esse, num clamor est, num furor, num perfidia, si cognitionem fideli animo sequens propono ea, quae vera esse credo, nec fugo aut artibus vtor erga illos, quos errare mihi certo persuasum est? Ecclesiam Tuam errare credo: imo grauiter errare scio, quia merita Christi aspernatur. Nihilominus Zelo Tuo, quem in illa defendenda declaras, quamdiu ita persuasus, non repugnante conscientia Tua agis, ignosco. Ego vero, quae Dei est gratia, claram Euangeli lucem intueor. Pulsae sunt tenebrae. Nec Euangelicos amplius tegit atra nox traditionum humarum; nec fascinati sunt animi nostri commentis falsorum doctorum. In hac luce verborum, certusque de illius praestantia, ita loquor. Improbum foret, si aduersus conscientiam loquerer, disputaremque contra illa, de quorum praestantia et bonitate animus est conuictus. Sed, quae scripsi, credo: et, vt locutus sum, ita sentio. Attainen isthac sinceritate, et isthac ingenua mei munera obseruantia, meritus sum abs Te, *homo furiosus, scelestus, improbus, calumniatorque* appellari. Quid igitur illis, *Quirine, Cardinalis*, respondeam, qui Tuum candorem, qui mansuetudinem, qui animi Tui aequitatem in dubium vocant? Hominem insolentem, furiosum, improbum, et calumniatorem appellare, num excusari poterit? Obiicis, me haereticum esse; me auctoritatem Ecclesiae Catholicae agnoscerne nolle. Ita vero condemnas omnes, quibuscum litterarum commercium instituis inter nos; ita omnibus fidem, ac probitatem abiudas, quos amicos appellas Tuos, quos elogiis tot ornas. Num enim omnes, qui splendidiae isti Tuae non fidunt iactationi, perfidi sunt? Num omnes calumniatores, qui doctrinae Vestrae contradicunt? Hoc videlicet velle adserere, idem foret, ac si diceres, neminem esse, qui de veritate Romanae Ecclesiae non conuictus sit,

sit, eumque adeo, qui illi refragatur, conscientia inuita repugnare. Num, si talia de me credis, Praesul caetus cuiusdam christiani, legem Christi, et charitatis imples? quae omnia sperat, omnia fert? Quaenam autem id Tibi persuasit de me ratio, quae via ratiocinandi? Credas mihi, Cardinalis, me omnia, quae scripsi, summa animi mei conuictione pro verissimis habere, iisdemque tamquam longe certissimis adhuc inniti; quae si defererem, improbus perfidusque essem. Nulla igitur est ratio, cur me odio habeas, me, qui omni veneratione, dignitati et meritis Tuis debita, Te suspicio. Probat hanc indolem mentis ipsa scriptio meae ratio in *obseruationibus*, quae nihil continet, quod dignitate Tua, qua emines, indignum sit; sed maiori potius de Te loquitur submissione, quoties Tui erat mentio facienda. Nec spe, nec metu me inductum esse, qui id fecerim, facile credes, quuin par pari referre sine omni rerum mearum detimento possim, nec praemia, nec dona abs Te sperem vlla. Sed vere ita sentiebam, et, quae cogitabam, libere eloquebar. Veritatem amo, eamque omnibus mundi thesauris antepono; quare et splendor dignitatis Tuae mentem meam obnubilare non potuit, quin veritatem, cui Tu contradixisti, defendarem. Quamvis enim Te colam, ac merita agnoscam Tua, et quamvis ab ea opinione graues in famam meam Tui impetus me non abducant; illo tamen a vinculo non absoluor, quod me cum veritate coniunxit.

Id me publice iam profiteri iubet, Te in scripto, quod ad me misisti, in quo tam Rothfischerum nobis amatum, quam me, alia, quam credimus docere voluisti, veritati maximum intulisse detrimentum. Ut mei defensionem breuibus suscipiam, patiaris me monere, id mihi propositum fuisse in *Obseruationibus ad Pauli Pontif. litteras*, vt ostenderem, eas non magis Euangelicas esse, quam concilium Tridentinum, imo fraudibus abundare, quas veritatis amans cauere debet. Placuit ergo Tibi in hac *epistola Tua hortatoria* (quod quidem Te iam peregisse credis) vno ictu me velle prosternere, et quasi vno impetu omnem vim argumentorum meorum euertere. Tela depromis ex primis mei libelli lineis, in quibus me attulisse dicis, summe Venerabilem *Feuerlinnum*, Goettingensem theologum insignem, in eadem mecum esse sententia, nimirum ex litteris *Pauli III. doctrinam euangelicam Catholicorum de meritis Christi probari non posse*. Credis, Te in epistola Feuerliniana confirmationem inuenisse Tuae adsertio[n]is, quam me subdole omisisse, et ea propter a fide et probitate defecisse, exclamas; quamvis, si necessarium

B

rium

rium foret, ad oculos cuilibet demonstrare possem, *Feuerlinum*, venerabilem illum praceptorum meum, plane abhorrere a Papatu, (tamquam a caetu, qui merita Christi aspernatur) illiusque dogmatibus, quae etiam occurunt in litteris *Pauli III.* Ad hunc amabilem me alegas praceptorum meum, meque *manibus*, *pedibusque* (vt ais) *in illius sententiam pergere* debere iubes; et sic omnia mea iam refutata credis.

Arguis hoc modo: (pace enim Tua sigillatim adpareat ratiocinatio) *Quicquid Feuerlinus docet, id Bertlingius debet pro vero habere; Jam Feuerlinus probat Pauli III. epistolam; Ergo etiam Bertlingius eam probare debet.* Naeui et vitia Tuae ratiocinationis vix patent clarius, quam factum est in hac formula, distincte ita proposita. Quonam enim fundamento innititur propositio? Certe non laedo gratitudinem optimo praceptorum, cuius imago in medullis haeret, debitam, si examen propositionis subeo, qua omnis Tua contra me nititur disputatio. Hanc propositionem falsam esse, ipse, si Tecum disputaret, amice *Feuerlinus* Te edoceretur esset, cognosceresque, si eum audires, a diserto hoc doctore discipulos sollerter moneri, ne placita praceptorum coeca obedientia sequantur. Quodnam enim vinculum notiones in hac propositione iungit? Commendasti, inquis, *Feuerlinum*, magno elogio ornasti, praceptorum appellasti; Hinc pedibus ire debes in illius sententiam. Num ergo, o *Quirine*, iurandum est in omnia et singula magistri verba? Num Tu omnia pro te habes, quae scripserunt illi, quibus olim iuuentus Tua formanda tradita fuit? Ast prouocas ad elogium. Nonne Ipse maximo elogio *Feuerlinum* ornasti? Nonne calculum adiicis elogio, quo Virum matavi? Nonne Ipse habes *Feuerlinum* pro viro meritissimo? nonne Ipse decus Academiae Georgiae Augustae eum adellas? nonne quis, qui omni rigore disputationis contra Te vti vellet, Te ad id adigere posset, vt omnia credere deberes, quae valde a Te laudatus *Feuerlinus* scripsit, et affirmare, Ecclesiam Romanam per indulgentias, propria merita, sanctorum cultum, monachales ordines, etc. detrimentum inferre merito Christi, Ecclesiam Romanam esse falsam, etc. quarum adsertionum plures, quam Tibi placent, in *Observationibus in Augustanam confessionem eruditissimi, et meritissimi Feuerlini* potes legere.

Sed accusas me, quod ad consensum *Feuerlini* prouocaui, illoque adsertionem meam firmare volui; et vt magis ea lectori persuaderetur, dicis, me *Feuerlini* verba, quibus Tecum consentit, *foedae dissimulationis criminis* (hoc urbano vteris vocabulo) omisisse. Ad consensum *Feuerlini* prouocare non potui. Quodnam enim robur dictis addidisse, si ego,

ego, Lutheranus, contra alienam Ecclesiam ex solo consensu alicuius doctoris Lutherani disputasse? Nostri argumenta postulassent, et dissentientes Ecclesiae hanc auctoritatem simpliciter reiecssent, non disputationis, sed solius historiae caussa. Commemorare nimirum volui, *Feuerlinum* certamen Tecum ineundum detrectasse, eamque ob caussam se refutationem Tuae adsertoris nullam suscipere velle, omnino declarasse. Ad quam enarrationem verba, quae omisi, nihil fecerunt. Facile ergo a me amolior hanc accusationem, non quidem multis verborum ambagibus, sed ipsa sermonis mei repetitione, eiusque cum *Feuerliniana* epistola collatione. Quam rem vt inter nos conficiamus, in memoriam Tibi, Fautor gratiose, Te permittente reuoco, a Goettingenibus Te petuisse, Vicennalia Tua Brixiensia ab iis celebrari; atque vt remoueres obiectionem, quasi nefas esset, a Lutherana Academia celebrari debere anniuersarium diem, Romano Praesuli festum, quo munus sacrum in Ecclesia, quam Lutherani tam valde perhorrescunt, adiit, Te produxisse Epistolam *Pauli III*, quam de modo concionandi ediderat. Hanc epistolam eam habere efficaciam declarasti, vt contra *Feuerlini* priora manifeste probaret, falsum esse, Romanos merita Christi aspernari, et bona opera sua nimis extollere, hisque praesertim inniti ad vitam aeternam sibi comparandam. Ut desiderio Tuo satisfaceret *Georgia Augusta*, quae Academia tamquam proprium hoc sibi vindicat, quod omnes, qui reipublicae litterariae vel beneficio sunt vel ornamento, praemiis et honoribus afficit: haec Academia prodire iussit auspiciis suis libellum A. 1748, huius indicis: *Vicennalia Brixiensia eminentissimi Cardinalis Bibliothecarii Angeli Mariae Quirini, Episcopi Brixensis, Ducis, Marchionis, Comitis etc. celebrata in Academia Goettingensi. Goettingae apud Abrah. Vandenhæk Acad. Typogr.* Hic liber est quarumdam epistolarum collectio, auctoritate Academiae, illius praemiso SCto, facta. Nulla ob eam rem, praeter hunc libellum impressum, visa Goettingae festivitas vel pompa. In hac collectione inter alia etiam legitur *Feuerlini* ad istas litteras Tuas responsum. Tangit litteras illas Paulinas, et ne denuo mihi *foedae dissimulationis crimen* imputes, huc omnem *Feuerlini* sermonem transscribam, qui de hac Paulina agit epistola. Sic autem loquitur vir eruditissimus simul atque modestissimus:

„ Veniendum mihi nunc esset ad praecipuam Epistolae Tuae benignissimae partem, in qua Zelum ostendissi pro Tua religione, dum aegre fers, a me et Nostratisbus Vestros Theologos insimulari: merita Christi veluti aspernari, bona opera magnificare, bisque praesertim inniti ad vi-

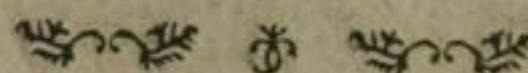
„*tam aeternam comparandam.* Hunc ipsum vero Zelum consueta Tibi, pror-
 „fusque propria humanitate ita temporaſti, vt producta e M.S. *Epifola*
 „in plerisque vere euangelica, summi Pontificis Romani *Pauli III. de mo-*
 „*do concionandi* anno MDXLII. diplomatis instar publicata, meliora de
 „Tuae Ecclesiae doctrina me edocere, et hac ratione me, Collegasque
 „meos coniunctissimos ad pia vota bono cum animo Tibi nuncupanda
 „praeparanda non grauatus fueris. Evidem possem pro defensione
 „Confessionis nostrae Augustanae (e qua repetita verba illa, quae in
 „*Observationibus* meis Tibi, Domine, displicuerunt.) respondere, re-
 „spici hac accusatione concionatores, et parochas, qui tunc temporis
 „in Germania, sine omni Episcoporum suorum reprehensione, sola
 „opera quaedam externa caerimoniaſia ceu media ſalutis aeternae auditio-
 „ribus commendare, de fiducia autem in Christum, vnoſico ſalutis
 „medio, quam contritio de peccatis antecedere, bona autem opera in
 „ſincero Dei reconciliati amore fundata ſequi debent, non tantum
 „prorsus filere, ſed noſtros etiam, grauiffima haec dogmata e Scriptu-
 „ra S. docentes, quaſi haereticos damnare et perfequi conſueuerant;
 „poſſem conqueri non tantum de censoribus Confessionis Augustanae
 „Augustanis, qui nomine Caſaris, et Principum Catholicorum in co-
 „mitiis Augustanis A. M. DXXX. ad Confessionem noſtram responderunt
 „ſed de iſpis etiam Patribus Tridentinis, quod damnauerant noſtram
 „de praecipuis ſalutis aeternae mediis doctrinam, quam tamen a *Paulo*
 „III. P. R. et a Te, Episcope eminentiſſime, probatam lubentiſſime
 „video; poſſem defiderare, vt summi Pontifices, omnesque Episcoli
 „parochis ſuis, concionatoribus, et catechetis ſeuerrimē iniungant
 „praedicationem verae illius euangelicae *μετανοειας*, et refutationem vaniſ-
 „ſimae fiduciae in caerimonias, vel numero ſuo internam pietatem suffo-
 „cantes, atque ſic in dogmate aliquo primario viam sternere incipient
 „ad vniōnem Eccleſiarum noſtrarum, quam in reliquis etiam capitibus
 „ardentiflum votis exopto, per humana autem confilia non exſpecto,
 „ſed diuinæ ſapientiae, potentiae, et benignitati vnicē commendo. Ve-
 „rum enim vero, quamuis defenſionem religionis meae, de cuius veri-
 „tate per diuinam gratiam plane conuictum me ſentio, ſicuti opus fue-
 „rit, ſubterfugere mihi non fit animus, diputationem tamen omnem
 „Tecum, Princeps Reuerendissime, de praecipuis religionis capitibus
 „in quibus Eccleſiae, Tua et mea diſſentiunt, vti priuatim deprecatus
 „ſum, ita etiam publice iterum, iterumque deprecor: docuit
 „enīn me historia tot colloquiorum inter Vestrates et noſtrates in-
 „ſtitu-

„stitutorum, vtramque partem pristinae sententiae finito colloquio for-
„tius inhaesisse, et non nisi odium minus inter dissentientes hinc fuis-
„se ortum; ego vero nihil ardentius cupio, quam vt Tuus, Domine,
„fauor celsissimus in me, meosque sit perpetuus mihique diligentissime
„cauebo ab omni eo, quod imminutionem eius inducere possit. „

Haec omnia *Feuerlini* verba sunt: quae quidem ob prolixitatem non transcribenda erant in *Observationes* meas, quum eorum series argumento meo affinis non erat. Ego in summam ea contraxi, idque **V N U M T A N T U M**, quod *Feuerlinus* ipse respondere nollet, ipsis huius viri verbis tamquam historicus narraui, his verbis usus:

„Multi iam ex eo tempore praeterlapsi sunt dies, quum ea mentem
„subierit cogitatio, quod ipse observationibus quibusdam has litteras illu-
„strare vellem. Quum vero conjectae essent, denuo abieci proposi-
„tum, nec ad illud, nisi per harum litterarum abusum per quemdam
„presbyterum Benedictinum contra me factum, denuo reuocatus sum.
„Satis neruose quidem respondit Cardinali S. V. *Feuerlinus*, nec sine caus-
„sis grauissimis uberioris examen omisit. Ita ille: *Verum enim vero*, (ni-
„mirum antea dixerat, quid respondere posset, etc. his verbis quidem satis
„neruose multa attulit, quae *Quirino omnino placere non potuerunt*) *quam-*
„*uis defensionem religionis meae etc.* Hinc sequuntur verba iam superius ad-
„legata, usque ad: *inducere posse*. Post quae pergo: Optimam hanc ais-
„rationem, vt haec ipsa et me facile mouere potuisset ad omnem rem,
„quae etiam (non diffiteor) aliquam Theologorum nostrorum partem
„in attentionem erexit, silentio legendam. Sed quum non desint, nec
„defuturi sint in posterum Pontificiorum defensores, qui his, simili-
„busque mire abutantur ad incautos in Ecclesia nostra decipiendos: ne-
„mo non videbit, *informationem nostrorum hominum omnino necessariam*
„esse. Hoc perspiciens, in publicum demum prodire has plagulas pa-
„sus sum. Nolo quidem hac scriptiuncta *controversiam mouere* Pontifi-
„ciis, utpote qui veritatis impatiens sunt, nec se conuinci passuri,
„sed (vt *Feuerlini verbis utar*) pristinae sententiae fortius inhaesuri, no-
„strosque-maiori odio prosecuturi: sed *admonitionem scribo pro fratribus*
„*Euangelicis*, quorum plurimis forsan in mentem venit, *Paulum III*, et praeci-
„pue nouos Papales nostro tempore viuentes, mitiori lingua utentes, an-
„gelos lucis esse et filios veritatis. *Latet anguis in herba*, nam blandimen-
„tis iam omnis res agitur. „

Dixi ergo *Feuerlinum* neruose iam Tibi respondisse. Nonne enim
respondit? nonne attulit, quae defendendi causa respondere posset?

nonne dixit, de quibus conqueri posset? nonne fassus est, se defensionem religionis suae non subterfugere? Dux, *Feuerlinum* vberius examen omisisse. Nonae vero omisit? Ast vbinam scripsi, *Feuerlinum* mecum adfirmare, litteras *Pauli III.* a capite ad calcem technis et fraudibus abundare? Perinittas, quaeſo, vt, quod mei cauſa exclamaſti, ego tantum quaeram ex Te, vbinam Tua fides, vbi candor historicus? Et quum rem eo adigas, vt fidem meam in ſuspicionem velis adducere, ac mihi improbitatem, calumnias, imo furorem attribuere, permittas, deuotissima mente abs Te petere, vt dubium, quod a longo iam inde tempore, mihi inhaeſit, eximas. Miratus nimirum ſum faepiſſime modum illum, quem Ipſe cum amicis Tuis iſtituiſ. Idne enim, quod cum *Feuerlino* egisti, idne eſt fidem feruare? idne eſt ſecundum leges fauoris perpetui agere? nonne potius hi, qui perfectum candorem etiam in viris illuſtribus deſiderant, querelas effundent, ſe dolere, male agi cum *Feuerlino*, quia animo bono, quo affectus eſt optimus vir, atque illius comitate menteque ad iſeruiendum prona Te abuſum eſſe, conſpiciunt? Iudicent, qui poſſint aut velint, honoremne, ab Academia Georgia Auguſta vt mere politicum Tibi oblatum, et ab ecclesiastico honore ſollicite diſtinguendum, eo detorferis, vt Italij Tuis vnionis in religione obtinendaſ ſpem faceres, quae tamen plane nulla in Germania adparuit, nec eſt adparitura, quamdiu Roma inueteratis principiis ſuis inhaeret; potius ſaniores in Eccleſia Romana viuentes Germani iam contemtiorem et deſpectiorem habere incipiunt transalpini illius epifcopi auſtoritatē. Imo publice gloriatus eſt, plures in Germania eſſe heterodoxos, qui iam honorifice de Eccleſia Romana, Tua quidem ope, ſentire incipient. Examinemus, ſi placet, verba, quibus triumphum canis in Tua epiftola:

„Si talis, inquis, tantusque vir habendus *Feuerlinus* vel ipsius „*Bertlingii* iudicio, ſupereſt, vt hic foedae diſſimulationis crimen pri- „mum confeſſus, veniam poſcat, deinde manibus, pedibusque pergaſ in „eiusdum praceptoris, et fautoris ſententiam, ac proinde dignas repu- „tet *Pauli* litteras, quas inclyta illa Academia praelis etiam ſuis in lucem „emitteret, quasque eiusdem decus adeo ſingulari eloſio decoraret, vt „mihi gratulandi occaſionem ceperit, quod ipſas ſuffragio meo probau- „rim, atque euulgauerim, poſtquam atra nocte tamdiu pressae iacue- „runt. Heu fides! heu probitas!

Vt enim taceam, non recte cohaerere hanc rerum propositarum ſeriem, quod eapropter, quia laude digniſſimus eſt *Feuerlinus*, manibus pedibus- que

que pergere debeam in omnes praeceptoris sententias; caussae verae mentionem tantum facio, nimurum Academiam Georgiam Augustam litteras illas quidem edidisse, sed non ob materiae praestantiam; verum ob nominis Tui gloriam. Quemadmodum magnorum virorum etiam minuta aude conqueruntur, non quia digna sunt ipsa, sed quia tantum nomen eorum prae se ferunt; ita et Academia, Te honore prosecutura chartas denuo Tuas publicauit, vt benevolentiam erga Te suam ostenderet. Qua vero fide agitur cum celeberrimo hoc eruditorum confessu, qui in litteris his tamquam talis traducitur, ac si ipsas Pauli litteras tanti aestimauerit, vt quasi inaestimabilem thesaurum statini curauerit eas propagari. Maior est eorum, qui hodie splendidam hanc musarum sedem illustrant, eruditionis herorum, sapientia, quam vt vel ad momentum talem eorum sententiam nobis fingere possemus. Sed quum istam maximorum virorum congregationem desiderio Tuo induxisses, vt festum Tuum celebrarent, non aliud prudentissimi hi viri iuuenire potuerunt celebrationis modum, nisi publicationem ipsius Tuae epistolae, ac quarundam aliarum ad eam pertinentium. Quam studiose colligunt historici diplomata prisorum temporum? Num omnia propter internam, qua eminent, praestantiam? Nullus hoc affirmabit historicus. Vilissima multa, quamuis antiqua, aude saepius conqueruntur, si modo minima ex iis illustrari possint adiuncta historica. Talem et ego in *Observationibus* meis p. 86. usum litterarum Paulinarum indicaui, ob quem et dignas habeo illas, quae typis fint mandatae.

Inquirat dein meorum qui quis alias, qua animi certitudine aliquis rerum probe gnarus possit adfirmare, *Academiae Goettingensis decus* (*Feu-erlinus* intelligitur,) litteras illas adeo singulari eloquio decorasse, vt Tibi gratulandi occasionem inde ceperit, quod ipsas suffragio Tuo probaueris, atque euulgaueris, postquam atra nocte tamdiu pressae iacuerunt. Quod ad posteriorem assertiōnem Tuam attinet, quum dicis, *ATRA NOCTE*, et quidem *TAM DIU* pressas iacuisse litteras, quibus solis, his demum temporibus recta Catholicorum sententia possit perspici: quaero ex Te; igitur tam diu deprauata inter vos de Christo doctrina, tam diu decepta misera plebs, tam diu *atra nocte* sepulta vera et efficax concionandi norma? tam plane amissa in Ecclesia Romana doctrina orthodoxa, vt non aliter, nisi ex antiquo diplomata restitui queat? Non eruamus illud, episcope illustrissime, ex puluere Bibliothecae Mediolanensis, sed potius ex verbo Dei scripto, ex iis, quae elocuti sunt Prophetae et Apostoli. Quod
ve-

vero ad elogium *Feuerlinianum* attinet, facile deprehendes, in litteris *Feuerlinianis* nihil aliud de *Paulina* epistola legi, quam verba supra a me transcripta. Nullum in his elogium, ex quo gratulatio orta, nulla gratulatio, nullum gaudium, quod tamdem aliquando ista epistola ex atra nocte prodeat. Legat et perlegat ista verba quilibet aequus rerum aestimator; euoluat ipsas litteras in Vicennialibus, num aliud quid legatur elogium, vel gratulatio! Nihil inueniens et hic aequus iudex mecum pronuntiabit, eum, qui talia dixit, ea optasse quidem, sed imaginationis ludibrio deceptum sibi plura repraesentasse, quam facta sunt. En! igitur Quirine, vt vera sunt mea dicta, et vt egregie Tu Ipse ea confirmas! Desiderant plures Vestrum amicitiam nostram, et amica ac suauia ratione nostros agere secum iubent, atque ad omnimum inuitant commercium. Amicitiae spe freti nostri, quorum certe minimum vitium est intempestiuus in religione Zelus, et quos dura illa et inhumana principia de cogendis conscientiis horrere iubet ipsa sanctissima religio nostra, ineunt Vobiscum commercium varium eruditionis et litterarum. Tale etiam Tu sustentas, et de illo in epistola hac horatoria ad meritissimum Rothfischerum nostrum ita loqueris:

„Deinde, postquam benigne collaudasti studium, quod impendo,
 „vt pro modulo meo et de religione, et de republica litteraria merear,
 „nullo modo refugiens epistolicum cum nonnullis, Protestantium de
 „partibus, eruditis viris commercium, quasdam aduersari animaduersiones,
 „quibus mei illius aduersarii dicta, durioribus quandoque verbis mini-
 „me parcens, castigas, ac demum ita loqueris: &c. „

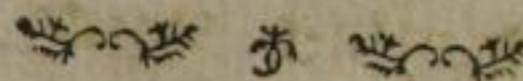
Sic calculo Tuo probas, si quis eo procedere possit, vt durioribus quandoque verbis minime parcat? et TUUM, VIR GRATIOSISSIME, nihil aliud in isto commercio est negotium, nisi vt ad religionem Tuam nostros trahas? Artificium, quomodo id peragendum sit, nos non ignorare permittis. Nam comitate, donis et benivolentia Tua animos eorum, quibuscum instituis commercium, mulces, vt blanditiis vicissim multis Te cumulent; quas dein typis vulgas, omnibus persuasurus, hos homines non longe abesse ab agnitione, vel amplexu religionis Romanae. Quod manifestum adeo specimen vel hodie probat, omnesque Lutheranos docet, quam plenum periculi sit commercium, Vobiscum institutum, et quam parci esse nostri debeant in elogiis Vobis tribuendis, vel comitate in scriptis vtenda, quia nostri non satis cauere possunt vestrae religionis addictos, qui veritatem esse credunt, vbi verbis quispiam durioribus non parcit, errorem, si quis humaniori et polito scriben-

bendi genere vtitur. Ita credunt in ecclesia Vestra, vos omne habere ius, duriter agendi cum alienis, hos vero ne hiscere quidem opere contra illas obiurgationes, sed omni obedientia agnoscere iudiciales huiusmodi reprehensiones, et si quid habeant responsi, tamquam coram iudicis tribunal peccatores solent trementes, omni humilitate caussam suam exponere; quasi vero omne Vestrum Papale ius, iudicialemque Vestræ ecclesiae auctoritatem iam agnouissent. Ecce non lumbentissime amicum institueremus cum eruditis ex Vestro caetu commercium? Ecce non eo positum esse deberet studium nostrum, vt perpetua Vobis et amicitiae et charitatis testimonia exhiberemus, nisi inter eos, qui caetui Tuo addicti sunt, essent plurimi, qui ad detrimentum trahunt nostrum, quod a nostris animo sincero profectum est? Abundant isti artifices omnis generis strophis, vt compacta maneant religionis illorum aedificia: retibus positis nostros captant: verba amica eliciunt: his acceptis illico clamant nostros iam agnouisse veritatem religionis Papalis; adeoque hos suos amicos partim aliorum ignominiae expoununt, partim in suspicionem religionis falsae adducunt.

Audio iam clamores cultorum Tuorum, audio iam preces eorum ad Te submississimas, vt nimirum ne patiare deprimi in Germania nominis *Quiriniani* gloriam, quae, quum primum illi innotesceres, fuit maior; sed cures, vt fama integra maneat, nec decrescat, imo crescat potius quotidie, caueasque syrtes, ad quas naufragium facere posset honor et laus Tua tam auide adquisita. Quibus Tuorum ardentissimis desideriis si velis satisfacere, Tuum erit, Illustrissime Vir, amare sinceritatem et candorem, nec senectutem Tuam iis maculare actionibus, quas ipsi Tui amici et sinceri cultores inter exempla vitae non fucatae referre nequeunt.

Vt igitur iustitiam meae caussae pro insigni, quo polles, mentis acumine, beneuole perspicias, inclemantiumque Tuam erga me minuas; vt eodem differendi et cogitandi modo, quo Tu, nimis credulus, refelli me posse existimasti, Te potius conuincas, abs Te peto. Mentionem iam faciam magnifica laudis, qua plus semel testimonio non facile reiiciendo, *Rothfischerum* nostrum, omnibus elogiis, ac Tuis dignissimum, ornasti. Hac laude adducta, verba Tua imitans omni iure dico:

„Si talis tantusque vir habendus *Rothfischerus* vel ipsius Cardinalis *Quirini* iudicio, superest, vthic, intempestuæ obiurgationis et fugillationis „crimen confessus, veniam poscat, deinde manibus pedibusque per- „gat in insignis huius doctoris, cuius admiratus est magnopere eximiam „diuinuarum litterarum peritiam, quem adsidue et inuicte huc usque „dia-

„dialectica arte, ad Wolfianam methodum exacta, vsum esse, ipse testimoniis perhibet, quem insigni peritia et claritate praeditum ipse appellat, quem centenos, et pene millenos paragraphos recto ordine, et ex se pulcre fluentes nectentem inuenit, nisi quod vnum et alterum ex millenis, quos dixit Quirinus, paragraphis parum recte positum fuisse dixerint Protestantes, ad quam censuram tamen repellendam, tuendumque honorem methodi seu pro aris et focis pugnasse dicitur ab ipso Quirino, in insignis, inquam, huius doctoris sententiam, vi- tium obiectum illud agnoscens, et hoc vnicum etiam emendantis, ac proinde dignam reputet religionem Euangelicam, quam amplectatur, et religionem Papalem dignam, quam deserat.“

Non sine numine diuino contigit, quod tam egregia encomia, et laudes summas *Rothfischer* tribuisti, *Quirine*, quae plus sane valent, quam varia ista criminationum, conuiciorumque tentamina, a quibusdam minorum gentium diis, ut noceatur famae Viri optimi, instituta. Qui calumniis operam addicunt, id sibi negotii in primis datum esse credunt, ut aliquam veritatis speciem mendaciis suis inducant, atque ita innocentem apud plerosque in suspicionem adducant. Sed hi, qui merita *Rothfischeri* nostri contaminare voluerunt, omni opera data, nihil potuerunt excogitare, nisi vel nominum contractorum, vel nuptiarum, nescio quarum, imputationem; quae vtraque tam crassa est tam fabula, ut crassior dici non vlla potuerit. Illa, quae de nominibus, et acre garriebat alieno, satis profligata est in animaduersioneibus publicis ad epistolam, quae talia narravit; et alteram istam fabulam refutat vita, quam viuit optimus Vir apud nos in oculis omnium, quotquot ex tot prouinciis huc aduolant, peregrinorum. Nec vlla poterit accusatione coinquinari vita ipsius anteacta, cuius laudes et Tu, summe Praeful, et Abbas etiam Sant-Emmeramensis, vterque Princeps, commemoratis; nec eruditio ipsius potest in suspicionem adduci, vtpote quae vsque ad illius exitum ex Romana Ecclesia rectis iudicibus fuit probatissima. Cumulatus ergo gloria atque meritis, et iure exspectans maxima praemia virtutis suae in Ecclesia Vesta, Vir tanta mentis perspicacia, et tanta simul rerum antiquarum peritia instructus caetum Vestrum, splendidum, et praemiis, eius defensoribus tribuendis, ditissimum, deserit, simul honores, et fortunatos dies relinquit. Eligit autem illum coetum, cuius vnica gloria est, diuinum Christi euangelium habere, colere, et defendere, et qui praemiis, vel nullis, vel paucis suos adficere potest assecelas. Quid ergo dicendum est, per-

mouif-

mouisse Virum ad amplectendam religionem Lutheranam, quem nec honor, nec diuitiae, nec voluptas, nec error decipiens mouerunt, et quid, his omnibus reiectis, supereft aliud, nisi vnica, eaque efficacissima Veritas? Error non decepit virum, qui tanta sagacitate omnia recte dijudicarat. Honor, et diuitiae non inescarunt eum, quum apud nos nec exspectare, nec inuenire potuerit. Voluptates eum non intuitarunt, qui eas non secutus est, nec hodie sequitur. Quid impedit ergo, sapientissime *Quirine*, quo minus agnoscas hunc fidelem Mosis sectatorem, de quo Paulus: *Fide Moses grandis factus negavit, se esse filium filiae Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei, quam temporalis peccati habere iucunditatem, maiores diuitias aestimans thesauro Aegyptiorum improprium Christi.* Adspiciebat enim in remunerationem. Fide reliquit Aegyptum, non veritus animositatem regis. Ebr. XI, 24 - 27.

Vtinam et Tu, et alii, quos in simili Tecum fastigio eminenti collocauit Ecclesiae Vestrae splendor, similes velitis fieri fidelissimo huic veritatis diuinae et Euangelii Iesu Christi confessori! Vtinam purpuram, fastigium, pompam, dignitatem, diuites redditus, quos ecclesia nostra offerre nequit, possetis contemnere! Vtinam et Tu difficultates illas multas, quae oriuntur in animo Tuo, dum antiquitates ecclesiasticas euolvis, dum tot veritates auctoritati Romanae ecclesiae inimicas legis, dum ea discis, quibus Ipse ad debellanda Papae Romani in caufa Patriachatus Aquileiensis tentamina (praesertim in litteris d. 5. Aug. 1751. ad ipsum datis) vſus es, efficaciter perspiceres, nec effugia quaereres, quibus Te contra conscientiae stimulos abscondas. O! SENEX VENERANDE, vtere iam, vtere hac occasione, audi vocem spiritus sancti. Adspice fata ecclesiae vltimis temporibus, attentiusque considera, quae iam facta sunt.

Tanto autem eruditionis adparatu, vt Ipse dixisti, instructus *Rothfischerus*, philosophus sagacissimus, et simul historiae ecclesiasticae peritissimus, qui praeterea omnem Theologiae scholasticae campum feliciter emensus est, tantus vir arma parauerat ad refellendum innocentem librum meum. Inter eius auxilia Tu adpare, Ementissime Cardinalis, et Tecum vnu ex Sacri nostri Imperii Romani principibus, reuerendissimus Abbas Sant-Emmeramensis, quum iam exarsisset bellum, quod mihi indixerat generalis Canonicorum regularium secundum regulam S. Augustini ex congregratione Windesimensi. Et quum vix Rothfischerus in arenam descendisset, Scripturae S. vi potentissima, atque tot auctorum lectione conuictus, ille eruditus Rothfischerus, qui iudicio

C 2

Tuo

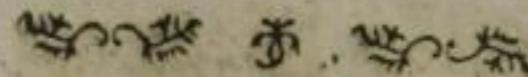
Tuo de aduersariis suis tot triumphos retulerat, in medio gloriae cursu, quam ipsi parauerat eruditio et virtus, mihi cedit: veritatem, quam oppugnabat, agnoscit; lauros, quas bellum diuinae veritati indictum ipsi praebuerat, reiicit, et vt Tuis verbis utar, capiti suo detrahit, discerpit, ac pedibus proterit, castra veritatis sanctissimae in posterum secuturus, inque iis nouas, easque vere dignas lauros meriturus. Tum ego calatum de manibus posui, nullam vterius responcionem opponens aduersario meo. Hic enim *vnius* est *triumphus* meus, quem iam omnis mundus adspicit, non meus quidem, sed solius veritatis. Hac me, indignissimum inter Euangelii ministros et Iesu Christi servos, singularis Dei, cuius est abundantissima misericordia, beare voluit gratia, vt meo, quamvis tenuis hominis ministerio vti sapientissimo Patri placuerit, apud quem personarum non est discrimin. In genua procumbens ardentissimas Deo misericordiae, Patri lumen ago gratias, lacrimis prae gaudio effusis, quum os obmutescat, nec magnitudo affectus plura loqui permittat. Grates fint Deo et Patri Domini nostri Iesu Christi, qui multa misericordia Rothfischerum nostrum separauit, et vocauit per gratiam suam, vt erubescerent, qui veritati aduersantur. Corroboret ipsum sua virtute Deus, cui hodie oculos plane aperuit, et conuertit a tenebris ad lucem. Largiatur ipsi in dies magis magisque spiritum sapientiae et patefactionis, quo Eum cognoscat magis magisque; quotidie illustret oculos mentis ipsius, vt sciat, quae fit illa spes vocatis, et quae fit spes gloriae haereditatis diuinae, destinata sanctis, et quae fit excellens illa magnitudo potentiae ipsius in nos, qui credimus, pro efficacitate roboris virium ipsius. Ita fiat!

Insignis autem illius operae, quam eo impendis, Episcopo Romane, quo a proposito, veritatem Iesu Christi vsque ad mortem defendendi, constantem nostrum confessorem auoces, vt aliquam mentionem faciam, cogit me ferme sermonis huius series.

Quamdiu adhuc firmissime credis, Praesul laudatissime, Rothfischerum nostrum ad errorem defecisse; quamdiu adhuc in animo Tuо haeret opinio de veritate religionis Romanae, non cessatis, omni opera eum ad redditum hortari. Patiaris, quaeso, in hac occupatione Tua a me moneri, esse media, quae elegisti, non ita comparata, vt Te ad finem propositum facile perductura sint. Nam, primo, litteris priuatis Rothfischerum adlocutus es, quae nihil, nisi preces et suspiria continent, nec animum sententiae suae conuictum, ab eadem abducere, et aliorum trahere omnino possunt. Deinde typis imprimi mandasti *epistolam* illam

illam *kortatoriam*. Quam mirificas de ista effectiones speres, litterae probant ad Aemilianum Iordanum d. 16 Septemb. MDCCLII. datae.

Non quidem existimassem, hunc, quo cum istud litterarum commercium instituisti, eum esse, qui olim apud nos officio lectoris Linguae Italicae functus est, nisi experientia docuisset. Nam Rothfischeri collega a Te nominatur, qui numquam locum inter professores nostros habuit, sed linguae cuiusdam hodiernae docendae priuilegio tantum est usus. Dein ad monasterium Mariaemonasteriense in episcopatu Paderbornensi, et non ad Abbatiam Huisburgensem ille Iordanus pertinet. Professus in hoc monasterio Mariaemonasteriensi saepius tamen, iussu quidem, ut opinor, Abbatis sui, loca mutauit. Fuit aliquando in missione, aliquando etiam in cura parochiae occupatus, nonnumquam hospes in aliis monasteriis vixit. Fuit etiam in Abbatia Principali Corbeiensi, vbi, ut ipse ait, canones praelegit, unde in hunc usque diem titulum *Professoris canonum emeriti in Corbeiensi Abbatia*, sibi arrogat. Tandem, quum Romanis Goettingae per indulgentiam Augustissimi Britannorum Monarchae licentia cultus publici concederetur, et huic cultui necessarius presbyter desideraretur, ab episcopo sacrorum vestrorum hic Iordanus, qui ad istam missionem, prout Vestri vocant, mitteretur, delectus est. Non sine adplausu suorum, quod ipse scio, Goettingae tum viuens, cultum ritu pontificio Goettingae auspicatus est. Sed paulo post varia contigerunt, quae eo rem perduxerunt, ut Iordanus ad monasterium reuocaretur, aliisque ad missionem Goettingensem mitteretur. Ipse Iordanus autem huic mandato obediens non fuit, sed Goettingae, quamvis munere priuatus, remansit, institutioni studiosorum operam dans. Imo denique operam suam serenissimo Principi nostro et Hero indulgentissimo obtulit, munus lectoris linguae Italicae ambiens, cuius voti sui etiam particeps factus est. Romano-Catholicum autem, et Benedictinum monachum se semper professus est, quamdiu apud nos vixit, quamvis vagi quidam rumores aliud diuulgauerint. Certiora scient, qui hic sacra Romanensium tractant, Monachi Benedictini Monasterii S. Ludgeri prope Helmstadium. Summa mentis cum indignatione adspeximus nos temeritatem illam, qua hic homo TIBI, tanto Maecenati, imponere conatus est. Caussa, quare a Goettingensi statione deiectus fit Iordanus, Te fere latere non potuit, quum Episcopus, cuius, iussu decidere a missione coactus est, optime Tibi possit exponere eius rei rationes. Ob has redire iussus ad monasterium potius litteratoris linguae Italicae officio fungi, quam redire ad monasterium

rium maluit. Apud nos dum vixit, Lutheranae religioni se numquam addixit. Interea, multae tamen Tuæ ad hunc Tuum charissimum Iordanum leguntur epistolæ. Prima hominem adhortatur, velit deserto Lutheranismo redire ad Romanensium religionem. Altera, de felici illa, si diis placet, mutatione triumphat, Iordanoque pulchre gratulatur, et 200 florenos promittit. Tertia, iam in monasterium rediisse Iordanum Tuum, annuntiat. His lectis, exclamarunt nostrates: quam lepida fabella! Et quum ista omnia scripta, imo typis impressa essent, ille Iordanus adhuc vixit Helmstadii, et officio suo functus est, constanter negans, se talia vim quam ad Te scripsisse.

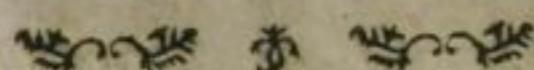
In his autem litteris, quas Ipse pro maxima benevolentia Tua ad hunc Iordanum exarasti, satis confidenter hunc Tuum sodalem adloqueris: *Rationem, ais, quam ipse excogitaui, doctum illum virum,* (Rothfischerum intelligis) *ad incitas redigendi, deprehendisti iam ex epistola hortatoria, quam ad eum exarauit.* Quid, quaeſo, efficient litterae illae, quibus, omisſis argumentis solidis, hic veritatis confessor blanditiis promissisque obruitur, contra blanditias omnes plane immotus? Cui vſui erant paragraphi illi Rothfischeriani tanto numero exscripti, quorum nexum et vim conuincendi ille optime nouit, qui mentis suae perspicaciam fatis probauit? et quum vnum, alterumue vitium in demonstrando adhuc illi obiiceretur, etiam haec emendauit, illorum quidem partibus se addicens, contra quos disputare voluerat, sed re accurate perpensa, disputare non posse, probe intelligens. Nihilo ſecius dicitur Rothfischerus noster ad incitas redactus esse. Num quis priora adſerta diligenter a ſe meditata reuocans, ad ea reduci poterit, ſi priftina illi dogmata, quae diſtincte nouit, priftina argumenta, quae ipſe excogitauit, et quorum vim, vel infirmitatem melius, quam omnes alii, perspicit, illi opponuntur, tacite ſupponendo, propria reuocare, eſſe ignominiam? Num ergo peccauit *Augustinus ad Catholicos transiens?* Num *Pius II.* peccauit, Aeneae Syluii scripta damnans? Num vterque ad aliam mentem reuocari potuifet, ſi integras paginas priorum librorum aliquis exſcripſiſſet, ipſisque ob oculos poſuifſet? Annon hoc sapientis eſt, libere profiteri, vbi errauerit? Sacras euoluens paginas, ruminans veteris ecclesiae acta, mentem mutauit Rothfischerus, quem noſtrum iam nominamus, non philosophia Wolfiana, vt quidam ſomniantur Iefuitae, ſeductus.

Quam facilis foret, Praeful maxime, ad ea, quae Rothfischero noſtro obiecisti, responſio? Quam facilis eius ecclesiae defenſio, quae necessitatē bonorum operum ſummiopere docet, eumque, qui non eſt

in

in statu bonorum operum, esse in statu damnationis, seuere suis inculcat? Quam perspicua eius ecclesiae sanctitas, quae ad bona opera virtutem diuinam requirit, quam Deus non nisi reconciliatis donat? Quodsi enim ante reconciliationem nulla sunt bona opera, certe per illa non fit reconciliatio, qua tamen ante omnia opus est, antequam ullum sit inter Deum et homines commercium. Hoc commercio autem instituto peruenit gratia diuina in mentem hominis, ut de die in dicim renouetur ad imaginem eius, qui ipsum creavit. Ne credas iis, qui, ex confusis notionibus nos cogitare, Tibi persuadent, nos, qui solicite reconciliationem hominis ab emendatione animi distinguimus, vtramque autem adesse debere credimus.

Nostra confessio fidei non est alia, quam Pauli Apostoli. Quod si quis huius sententias fonte ex turbido confusarum notionum profluxisse adfirmat, nos facile ferimus istam iniquitatem, quia malumus sentire cum accuratissimo et solidissimo Apostolo, quam cum confusis scholae tenebricofae doctoribus. Paulus vero, qui tam contra Ethnicos, quam Iudeos disputauerat, ipsis obiciens, neminem posse secundum eorum doctrinam saluum fieri; contra posteriores, *Rom. II, 10-19.* multos scripturae locos cumulauit, omnes homines peccatores esse, euincentes. Efficitur inde ratissime ex his, versus 20. proposicio: EX OPERIBUS LEGIS NON IUSTIFICABITUR OMNIS CARO CORAM ILLO. NAM PER LEGEM AGNITIO PECCATI. Quae enim legis sint opera, nos ignorare non finit Apostolus, addens, se loqui de ea lege, ex qua oritur agnitus peccati. Haec lex decalogus est (*conf. Rom. VII, 7.*) amorem Dei et proximi praecipiens *Matth. XXII, 37-40.* Vnde sensus Apostoli hic prodit: Ex actibus amoris Dei et proximi non iustificabitur omnis caro coram Deo. Nam lex amoris nos docet peccata nostra, et lapsus; nec potest ipsi perfecta obedientia praefesti. Iam siue opera cogites philosophica, siue illa legis caerimonialis, siue actus amoris Dei, qui non aliter esse possunt, nisi per gratiam diuinam, inde omnia excluduntur ab Apostolo ex negotio iustificationis. Transit igitur ad posituum, quum negatum, nempe opera legis, sustulisset. Exponit, quid iam in nouo testamento iustificet. Ait v. 21. NUNC VERO SINE LEGE IUSTITIA DEI MANIFESTATUR, TESTIFICATA SUB LEGE, ET PROPHETIS. Manifestatur, inquit, id est, ad cognitionem nostram perducitur, id est, nos docemur, et quidem NUNC, bis temporibus. Quid autem docemur? IUSTITIAM DEI. Cum peccator coram iudicio Dei comparere debeat, patet, iustitiam eum esse

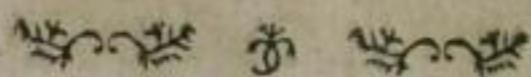

esse hominis statum, quo absolui; et iniustitiam, eum statum, quo condemnari debet. Rom. VIII, 33-34. Hae locutiones quotidie adhibentur in iudiciis humanis. Igitur iustitia Dei est status hominis, quo in iudicio Dei, mundi iudicis, absoluitur. Hanc docemur *iustitiam Dei*. Et quomodo docemur? *Sine lege*. Ecquid autem intellegimus, quaeso, si quis dicit, scientiam aliquam sine Logica vel Metaphysica doceri? Nonne id intelligimus, huiusmodi doctrinarum pracepta in illam scientiam omnino non influere? Ita etiam, in eius cognitionem, quod sine lege docetur, plane non influit legis perspicientia. Num vero, si *opera iustitiam pararent*, *opera* sine cognitione legis possent intelligi? Opus non potest cognosci sine regula, ad quam semper debet examinari; immo dicit Apostolus, *testificatam esse sub lege et prophetis* hanc iustitiam. Quam iustitiam? Audi v. 22. 23. **IUSTITIA VERO DEI PER FIDEM IESU CHRISTI, IN OMNES ET SUPER OMNES CREDENTES; NON ENIM EST DIFFERENTIA etc.** Ita sicut id, unde oriatur iustitia, nimirum **FIDES IESU CHRISTI**; deinde adducitur vniuersalitas huius efficaciae, nempe hanc iustitiam venire, NB. **IN OMNES**, et ne erres, additum est **SUPER OMNES**, qui credunt. Quid ergo sequitur? Nempe hoc: *omnes*, qui credunt, obtinere iustitiam. Ergo qui iustitiam non habet, non credit. Quod si vero, praeter fidem, *aliud quid* ad iustitiam requireretur, v. c. *opera*: sequeretur, non recte dici posse, omnes credentes obtinere iustitiam. Nam si *id aliud* deesset, si vel maxime adesset *fides*, tamen non adesset iustitia. Iam vero recte dicitur, *omnes credentes habere iustitiam*; nam Apostolus ita loquitur; ergo ad iustitiam praeter fidem in Christum nihil requiritur. Vberius id probat Apostolus, et hanc affert caussam: v. 23. **NAM OMNES PECCARUNT, ET DESTITUUNTUR GLORIA DEI. GLORIA quid est aliud, nisi perfectionum complexus?** Non insunt ergo homini *perfectiones*, quas Deus desiderat. Quid ergo fecit Deus? Quid? Sic v. 24: **HOMINES IUSTIFICANTUR GRATIS; id est; IPSIUS GRATIA: atque hoc quidem PER REDEMPTIONEM HANC, QUAE EST IN CHRISTO IESU.** Nihil itaque offertur ex parte hominis. Nam vbi quid gratis fit, ibi nihil homo contribuit. Iam aliquid fit ex gratia Dei. Ergo id solum est Dei donum (conf. Gal. II, 8. 9), et nihil reperitur in homine, quod Deum moueat. Ast dicis, **QUIRINE**, quomodo haec conciliantur cum iustitia infinita? et cum ira erga peccata, quam tollere non potest gratia et benignitas? Conciliantur PER REDEMPTIONEM (*διὰ τῆς ἀπολύτρωσεως*); ergo est **ΑΠΟΛΥΤΡΩΣΙΣ**. Haec fit, si *λύτρον* (quod Gal. li

li rançon dicunt,) pretium pro libertate captiui soluitur. Ergo Iesus Christus soluit iustitiae iustissimi iudicis id, propter quod carceri destinati erant homines. Hoc soluto soluere debuit iudex vincula carceris. Ecquid autem postulauit iustitia diuina? Ecquid aliud, nisi poenas? Ergo has poenas pro peccatis nostris Christus ipse perpeccus est. Ita legis apud Iesaiam c. LIII, 4. 5. 6. 10. 11. et in omnibus fere paginae noui foederis. Id vero, quod est vnuis perpeccus, alter perpeti non debet. Vnde haec satisfactio pro peccatis in iudicio diuino respicitur, vt propria satisfactio nostra, poenarumque perpeccio. Ast quaeris, quomodo id fieri possit. Neque hoc nos ignorare sinit Apostolus, modum, quo id fiat, describens. Pergit: v 25. HUNC DECREUIT DEUS ESSE INSTRUMENTUM PLACATIONIS PER FIDEM IN IPSIUS SANGUINE IN OSTENSIONEM IUSTITIAE IPSIUS. Sic Iesus est *ἱλαστήριον*. Verbum *ἱλασκεθαι*, expiationem talem indicat, quae facta est mediante tertio quodam, e. g. sacrificio; vnde propitiatorium, siue instrumentum placationis, quale etiam erat operculum arcae foederis, dicitur *ἱλαστήριον*. Hoc efficax medium est, vt nimirum in homine sit instrumentum placationis per fidem in ipsius sanguine. Ergo FIDES, quae SOLA hic nominatur, et tamquam SOLA sufficiens dicitur ad efficaciam medii in sanguine Iesu Christi, haec, inquam, SOLA est, quae reconciliationem cum Deo parat. Et quid oritur exinde? OSTENSIO, *ἐνδείξις*, doctrina, manifestatio iustitiae diuinae. Id est: modus iam docetur, quo quis acquirere possit iustitiam Dei, vt iam in nouo testamento doceatur, Deum decreuisse, Iesum esse instrumentum placationis, et hoc instrumentum vere adhiberi ab homine per fidem, et deinde venire super eum hanc iustitiam. Sed quomodo fiunt ista omnia? Nimirum, si nondum desinunt quaestib; homines plura sciendi cupidi, vt habeant, quibus satisfaciant ipsis, pergit Paulus: v. eod. PER REMISSIONEM ANTE COMMISSORUM PECCATORUM. Ergo homo fit iustus per remissionem ante commissorum peccatorum? Utare iam omni eruditione Tua theologica, summe Purpure; aduoces in subsidium Rothfischerum illum priorem, id est, priora ipsius de gratia cogitata; dicas cum illo, (v. p. 2 et 3 Tuae epistolae) erroneam esse sententiam Lutheri et Caluini, qui, peccata non remitti, sed tantum tegi; non deleri sed radi existimant; pergas: inepte dicitur mundatus, qui sordibus adhuc est inquinatus. Cogites tum, quaenam sit ratio tollendi peccata ante commissa. Num quae facta sunt, fieri etiam poterunt infecta? Quomodo tollas, nisi per non imputationem, vt tebas quae dele-

D

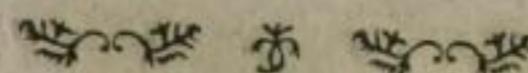
ri

ri non poterunt? Is, qui peccatum commisit, fieri talis debet, ac si non commisisset. Quomodo id? Num physice? Atque id fieri nequit. Ergo moraliter, id est, pro tali declaratur; peccata teguntur, et quidem peccata, *QUAE HUC VSQUE FUERANT IN TOLERANTIA DEI, V 26, AD OSTENSIONEM IUSTITIAE IPSIUS IN EO, QUOD NUNC EST, TEMPORE, VT NIMIRUM OSTENDERET, TAM IPSUM SOLUM ESSE IUSTUM, QUAM IUSTUM FACERE EUM, QUI EST EX FIDE IESU.* En omnein modum! En exactum ad omnes quaestiones responsum! Nempe Iesus est instrumentum placationis, vt homo, qui conuertitur, habeat in sanguine ipsius, peccatorum ante commissorum, quae conscientiam eius alias fauciassent, *πάρεσιν*, id est, *deletionem*, *operationem*, siue eorum fugam, *vt transeant*, nec amplius ad condemnationem hominum conseruentur in iudicio diuino. Patet inde addita interpretatione, quod fuerint *εν τῇ ἀνοχῇ τῷ Θεῷ. Ανοχὴ*, a voce *ἀνοχή* descendens, (cuius usus occurrit Marc. IX, 19. *Quousque sufferam vos?*) significat *suspensionem poenae*. Quem gratiae, si vterius haec procedit, gradum sequitur alter, qui est *sublatio poenae*. Et hoc ipsum sibi vult *πάρεσις τῶν ἀμαρτημάτων*. Itaque repetitur, quod scopus Dei (hunc vocabulum *πρὸς* indicat) obtineatur, nimirum *εὐδελεῖς* iustitiae Dei, de qua iam dixi. Est igitur ex vtraque iam parte iustitia. Deus est iustus, et homo est iustus. *Deus est iustus iustitia essentiali et propria; homo est iustus* per iustitiam a Deo donatam, (nam Deus est *δικαιόν*,) et quidem per fidem in Iesum Christum. Si ergo iustitiam non habet homo, sed ea donatur; si illud donum adest, simulac fides adest; si hoc donum per *ἀπολύτρωσιν* Iesu Christi demum obtinetur: ecquid aliud donatur, nisi illa poenarum, quas Christus perpeccus est, praestatio, id est meritum Christi? et quae alia est iustitia, nisi imputatio meriti Christi, quae fit per solam fidem? Quodsi enim de infuso eiusmodi habitu, quem Vos iustificationem nominatis, esset sermo, quomodo Apostolus dicere potuisset, ea, quae nunc in Nouo Testamento remittuntur, mansisse in Veteri Testamento sub diuina *ἀνοχῇ*? Num forsitan patribus Vet. Test. indulta fuit omnis peccandi licentia? Num Deus in eorum corda minime operatus est? Aut fortassis num eo tempore peccata delere non potuit? Absint haec. Sed sub *ἀνοχῇ* fuerunt peccata commissa, et iam existentia; peccata, quae facta fieri infecta non poterant. Atque ad haec vtrumque refertur peccatum, tam originale, quam actuale; tam voluntarium, quam inuoluntarium. Ab his per Iesum Christum poenae sublatae sunt. Nonne ergo post adducta dicta recte pergit Apostolus:

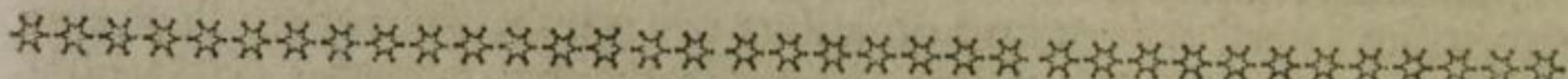
lus: VBI IGITUR GLORIATIO? (*vel in operibus, quae quis ipse peregit, per quascumque etiam vires fiant, fiducia*) EXCLUSA EST. PER QUAM LEGEM? OPERUM? MINIME, SED PER LEGEM (doctrinam) FIDEI. Iam deum ex his praemissis acutissimus demonstrator colligit veritatem, in cuius gratiam haec omnia dixerat: v 28. CONCLUDIMUS ITAQUE, FIDE IUSTIFICARI HOMINEM SINE OPERIBUS LEGIS. Num igitur adhuc falsarius est dicendus beatus Lutherus noster, quod vocabulum SOLA ad fidem adposuit? Nam interpres, qui non verbotenus, sed ad genium linguae vertit, ea omnino vocabula iure inferre potest, quae genius linguae postulat. Scilicet ille est falsarius, qui aliam plane cogitationem, quam voluit scripti auctor, intrudit. Paulus vero omnia exclusit, et SOLAM FIDEM reliquit. Hanc SOLAM esse, Graeco legitur facile in textu: vt taceam, in epistolis Paulinis Talmudicum disputandi genus esse, quod, voculam SOLA in Graeco omitti, facile permisit. Veritas autem adserti ex prioribus patet; e quibus haec saltem manifesta sequela est. Imo ipse Paulus alio in loco, Gal. II, 16. expresse thefin ita proponit: οὐ δικαιότας ἀνθρώπος ἐξ ἔργων νόμος, ΕΑΝ ΜΤ̄ διὰ πίσεως Ιησοῦ χριστοῦ. Lubens praetereo, breuitatis caussa, duo argumenta Pauli, c. IV. adhibita, alterum de Abrahamo, qui (vers. 3. seqq.) coram Deo per fidem, et (vers. 2) coram hominibus per opera, (vbi etiam Pauli cum Iacobo consensus amicissimus,) iustificatus sit; alterum de Dauide, qui de *non imputatione peccati* loquitur, (v 6 seqq.) desumtum, quum, iam in libellum excreuerit epistola.

Haec autem fides est nostra Episcope Brixiane, haec est, sanctissima, quam nos Euangelici profitemur, religio. Tu vero, Doctor Romane, has VERITATES, *commenta, fallacias, et mendacia* adellas. EGO VERO TIBI FATEOR, quod Felici fassus est idem Paulus, fidei et religiosis nostrae heros, Act. XXIV, 15. 16; fateor, inquam, TIBI, QUOD EGO cum fratribus meis Lutheranis, SECUNDUM VIAM ISTAM, QUAM VOS HAERESIN DICITIS, ITA COLAM PATRIUM DEUM, VT CREDAM OMNIA, QUAE SECUNDUM LEGEM, ET IN PROPHETIS SCRIPTA SUNT, SPEM HABENS IN DEUM, QUAM ILLI IPSI EXPECTANT, RESURRECTIONEM FUTURAM ESSE MORTUORUM, IUSTORUM ATQUE INIUSTORUM. Vtinam ea iam Tibi adfulgeat lux, quae Paulo adfulsit, quum subito Euangelium Christi cognosceret! Vtinam ipsa omnipotentis Dei virtute mitiori induendus sis animo, et corde molliori! vt percipias vim et robur praestantissimae doctrinae, et sapor diuinorum veritatum Tibi acceptus sit, doctrinae autem hominum

minum fiant insipidae. Condones haec, Doctor zelofissime, votis hominis, salutem Tuam, et aeternam animae Tuae aude cupientis, condones haec votis meis, vt meo cum Paulo adhuc finiam: OPTAREM A DEO, VT ET PROPEMODUM, ET ADMODUM NON TU MODO, SED OMNES ETIAM, QUI ME AUDIUNT HODIE, (in hoc libello meo loquentem) FIENT TALES, QUALIS EGO SUM (defensor religionis Lutheranae) EXCEPTA QUIDEM VITAE MEAE CONDITIONE. De sine igitur, Cardinalis, persequi nostros, et inter eos Rothfischerum, et spem depone omnem de redditu viri, dulecdinem doctrinarum a Iesu sibi traditarum, iam gustantis; depone partium studium, et hanc Deo gloriam tribue, vt nouo studio animoque in religionis Tuae conditionem inquiras, falsitateque detecta errorem relinquas, ac puriori caeti Te addicas. Interim ego quidem pro Tua salute cum spirituali, tum temporali ardentes ad Deum preces mittam, pro eo affectu, quo sum

EMINENTISSIMI NOMINIS TUI
Submississimus Cultor
BERTLINGIUS.

PStum.

EMINENTISSIME CARDINALIS.

Quum has litteras typographi prelis iam tradidisse, essentque plures qui mecum TE ipsum caussae Tuae non magis nocere potuisse, quam per reiectam Muratorii, viri candidi et veritatis amantissimi, auctoritatem existimarent: ad me adlata sunt nova TUA munera, nimirum: *Reuerendissimi Patris D. Felicis Marii Nerini, Congregationis Monachorum S. Hieronymi de Italia Abbatis Generalis Responsio ad Epistolam Brixiani φιλοπατρικης*; item: *Il Sepolcro d'Isacco Newton. Poema di Orazio Arrighi Landini*; et denique libellus cui titulus praefixus: *Epistolarum Reginaldi Poli S. R. E. Cardinalis et aliorum ad ipsum pars IV.* a quo libello tamen auulsa fuerunt ipsae Epistolae Poli, et non nisi adparatus tuus ad illas Epistolas in eo continetur. Debitas pro nouo hoc munere gratias prioribus litteris addendas esse existimans, has iam in hoc Postscripto ea, qua decet, mentis obseruantia offero. Liceat autem EMINENTIS-

SIME

SIME CARDINALIS, noua eaque grauissima dubia, quae breuis tua ad Eminentissimum Cardinalem DE TENCIN huic libello praefixa epistola in mente mea excitauit, his breuius quidem, nam prelum has lineas exspectat, sed candide et libere, profiteri. Fouere TE video, EMINENTISSIME CARDINALIS, turbas hodiernas Gallicas, atque incendium iam regnum conflagrans augere. Hortaris Cardinalem DE TENCIN, vt caussam Ecclesiae in Gallia agat, immo TE confidere dicis, florissantissimum clerum Gallicanum vniuersum socias cum illo vires iuncturum, ne quid in praesens detrimenti christiana respublica capiat; quum tamen non ignores, quam iniusta sit cleri Gallicani caussa. Non te fugit, quam grauia eaque tristia scandala gregi Dei exhibuerit Archiepiscopus Parisiensis hodiernus, clerum Galliae secum excitans, vt omnes neruos intenderent pastores ad turbandom suaevem illam Galliae quietem et dulcem pacem, excitandosque tumultus exitiabiles. Docent hi tumultus, 1) omne regimen monarchicum, si in regnum veritatis introducitur, nihil, nisi schismata et diffidia excitare; docent 2) Romanum non modo dissensionum et turbarum semper esse matrem, sed miram et audacem iniquissimarum potestatum usurpatricem; docent 3) Evangelicos plane se non vnire posse cum Roma, quae semper tyrannidem exercet; docent denique 4) nouitatem Papismi, nam quas hodie defendit libertates ecclesia Galicana, e naufragio erectae sunt, quum reliquarum libertates diluuium Romanum submergeret.

En ergo PRIMUM et SECUNDUM dictorum momentum. Omne imperium monarchicum in Ecclesia, et sic etiam praesens Romanum perpetua bella et contentiones excitat. Diuisa iam est in partes Gallia, et flagrat in egregia ista Europae parte incendium intestinum, non quidem per haereticos, non per laicos, non per doctores ecclesiae inferiores, sed per ipsos antistites ecclesiae excitatum. Vbi iam sunt vestrae gloriae? quid valent inanes illae iactationes? Rident multi ex vestris ecclesiae nostrae, vti adpellant, anarchiam. Experientiam nobis obiiciunt sufficienter testari, sine capite visibili non posse consistere ecclesiae unionem. Ast, EMINENTISSIME CARDINALIS, TE ipsum infirmitatem huius obiectionis satis superque perspicere credo. Haefit enim, audias nostras sententias, haefit inquam semper in nostrorum animis illa sententia, quod unitas et caritatis vinculum in ecclesia non melius conservetur, quam per consensum in communi quodam typo omnibus proposito, cui vera fide omnes NB. libere adhaereant, et si quis reprobis sit, ab omnibus reprehendatur; quod vero haec unitas il-

lico soluatur, si vnicus tyrannicum regimen in reliquos usurpat, pro sua singulari opinione, neglecta Publici adprobatione vel consensu, dogmata definit, noua eudit, antiqua abrogat, fidei formulas mutat. Et nonne tristis sane experientia iam satis comprobata reddidit hanc verissimam nostram sententiam? Vnde ortae sunt sic dictae a Vobis haereses? vnde schismata, vnde tumultus? Omnes omnino ex dominatu affectato Pontificum. Euolas, **PRAESTANTISSIME CARDINALIS**, antiquissima monumenta, et cognosces, immo manifeste deprehendes dictorum veritatem. Quis coegerit Waldenses in vnum actum? quis Bohemos? quis Lutheranos? Nonne Pontifex Romanus, iniquo ausu propriaque auctoritate hos veritatis confessores ea propter, quia veritatem confitebantur, et iniustissimis intolerabilis despoticis conatibus pro iure suo resistebant, communione priuans? Iam dudum hac de re nostri conquesti sunt. Sed surdis narratur fabula; multa, modo haec, modo illa, a **V O B I S** fuerunt obiecta ad palliandam caussam pessimam. Ast hodie adspiciat vniuersa Europa, immo intueatur totus orbis christianus praesentem in Gallia rerum faciem, et sciat hos homines, qui se defensores vnitatis et capita ecclesiae adpellant, primos semper esse, qui turbas et schismata in coetu Christi excitant. Num tale regimen quis crederet a Christo esse institutum? tales potestatem Ecclesiam vexandi, et mala innumera in eum inuehendi? Absit. Noluit imperium optimus Seruator in ecclesia Matth. XX, 25. 26. 27. ac omnem monarchicam potestatem prohibuit. Vnde nec Papam, nec Episcopos instituit Princeps pacis. Non potuit tales in Ecclesia instituere ordinationem, quae non nisi tumultus, rixas, contentiones, immo bella atque seditiones pareret. Num Christum credes, o **QUIRINE**, potestatem instituere voluisse, quae contra ipsos Imperatores se eueheret, quae Graecis imperium adimere conaretur, quae de corona hac imperiali pro lubitu disposeret? Ipse non credis, scio. In hac tamen caussa non potes inficias ire, **EMINENTISSIME CARDINALIS**, beata fruiturum fuisse pace regnum Galliae, nec ista futura fuisse animorum diuertia, quae hodie lugentes dolentesque adspicimus, nisi pastores **CONFESSI ONUM TESTIMONIA** postulare iussi fuissent. Num haec res noua et facilis omissum haec res, inquam, tam grauis, tamque necessaria erat, vt sine illa animis bene non esse potuerit? Et si omitti potuit, quid carius quiete, quid gloriosius vnitate, quid dulcius pace, immo quid praestantius animarum a Christo redemptarum aeterna salute? Cur excitatum diffidium? Et quis proiecit hoc pomum Eridos, vt animi turbarentur? Nonne ipse, omni-

omnium, inquies, harum dissensionum auctor est ipse Praesul
 coetus Gallici, et hic Praesul ex praescripto Pontificis Romani egit.
 En suspiria animarum, quae sacrum Domini corpus esuriunt ac fiti-
 vnt, eoque priuantur! En moribundos homines in ipso mortis arti-
 culo de maxima iniuria ad Dominum omnis iniuriae vindicem su-
 spiria mittentes! En miseras animas sedibus quietis pulsas! En mori-
 bundos aegrotos ex lectis, in quibus mortem exspectabant, eiectos
 et per plateas circumlatos! En oppressorum defensores forti animo
 eorum caussam agentes! En sacerdotes iustitiae veri et boni vindices!
 En heroes togatos, quos animi fortitudo et iustae caussae defensio
 immortalitati consecrat, quorum laudes canet posteritas, et annales
 futurorum temporum grates his martyribus referent! En contra
 pastores, gregis crudeles vastatores! En inter hos dissensiones et lites!
 En totum regnum diuifum! En lacrimas, lamentationes piorum homi-
 num, quibus vis iniustissima infertur, quorum exactoribus faciem pre-
 ferunt ipsi clerici, Papae Romani fideles milites! En cumulum malorum!
 En supriorum multitudinem per aerem et caelos ad Deum transeuntium.
 Horum omnium caussa Pontifex Romanus est, nec essent haec mala,
 nisi Roma horum omnium sedes esset atque origo. Dicas mihi, CARDI-
 INALIS DOCTISSIME, scire aveo, qua specie adhuc VESTRI defen-
 dere queant regiminis monarchici necessitatem atque utilitatem! quo
 commodo proposito adhuc a VOBIS inuitari queant Protestantes, vt
 VESTRAE ecclesiae agnoscant praestantiam? Inspicias, si placet, eccl-
 esiam nostram euangelicam, quam egregie apud nos floreat ac vigeat glo-
 riosa Ecclesiarum vno atque amicissimum consortium! Non est, quod
 obiicias motas controuersias. Nam omnino maiori numero contro-
 ueriae inter vos gestae fuerunt, et maiori etiam cum animorum con-
 tentione. Ast exitum adspicias, et sole clarus videbis, nondum exiisse
 a nobis integros coetus, nec scissam esse eccl esiam Lutheranam in
 partes, sed per Dei gratiam illa ipsa est, quae ante ducentos annos fuit,
 ea ipsa symbola recipit ac profitetur, ea ipsa docet, quae olim docuit,
 et quod maximum est, vniuersali consensu, quamuis in tot particulares
 eccl esias sub tot Principibus diuisa. Si quis errorem olim defendit,
 expirauit is cum auctore suo, et litis aestu quiescente facilime in eo
 omnes conuenerunt, quid de ista lite sentiendum sit. Sic integrum
 fuit vniuersae eccl esiae, in cuius conspectu disceptatum est, iudicare,
 et omnino, sotiris animis, tandem comprobata est ab omnibus senten-
 tia orthodoxa. Quilibet nostrorum theologorum, si modo, vt solide
 doctus

doctus sit, et in libris nostris versatus, operam dat, accurate nouit, quaenam sententia sit probata, et quae non probata; quae plurima suffragia doctorum habeat, quae non habeat. Et sic, prout iam dixi, delabente temporis cursu euanuit illorum, qui taxati sunt, opinio, nec saeculum vidit. Sic alta apud nos pax, summa quies. Et haec regnant sine capite visibili, sine imperio monarchico. Veritatis enim solidum examen postulant, non coactionem monarchicam. Apud vos autem super quasuis fere minutias olim pronuntiabatur decisiva sententia, et qui obedire noluerunt, communione priuati. Hi separatum coetum instituere debuerunt, nam electi erant vi atque iniuria. Hinc schismata, hinc dissensiones, quae non fuissent, si persequutionis spiritus clericos non rexisset, sed fraterna potius caritate correctio fratrum fuisset tentata. Et quod maximum est damnum, Pontifex plerumque elegit infirmissimam sententiam, cui suffragia maximaee partis ecclesiae erant contraria. Quum autem veritas ab ipsius partibus non staret, nec argumentis aduersarios potuit conuincere. Vnde horum consensum persecutionibus, vexationibus, excommunicationibus dein extorquere conatus est. O misera tot persecutorum et interfectorum fata, qui omnes ob sanguinem et vitam Romam accusant! Aulae Pontificum, postquam splendor huius mundi assumptus est ab Episcopis Romanis, non dissimiles sunt aulis Principum saecularium. Qui has nouit, nouit etiam, quae artes nonnumquam adhibendae, quibus viis incedendum, ut haec vel illa decisio in hac vel illa caussa feratur. Num aliter res Romae geritur? Quis crederet? Ipse melius rem omnem noris, quem non fugiunt abscondita Aulae Romanae mysteria. Qui plures amicos habet, qui maximus est inter adulatores, qui aditum paratiorem habet ad penetrale Pontificis, qui fauorem Pontificis sibi poterit conciliare, is facile superiores partes tenet, et aduersarium vincit. Nisi Pontifex fuisset, et si tota Ecclesia tractu temporis, sicut apud nos fit, iudicasset, victoria apud veritatem fuisset, quae vero per has artes et auctoritatiam sententiam unius, plurimorum animas offendentem, hasque a Pontifice alienantem errori traditur. Haec omnia iam confirmare res gestas in Gallia, TE, PRAE-SUL PRAESTANTISSIME, monere debui.

Audias egregia dicta Edmundi Richerii Doctoris quondam Sorbonici (Hist. Conc. Sen. Vol. I. pag. 5.) „Notandum, inquietis, totum „Ecclesiae corpus ex caritate et Sanctorum Communione, opera S. „Sancti compactum esse, 1 Corinth. 12. et 5. ad Ephelios, eamque ob „rem sununam regiminis Ecclesiae non priuato cuiusquam motu aut „spiri-

„spiritu, sed communi et catholico consensu, qui communionem
 „sanctorum constituit, gubernari: nec mirum certe, quando ecclesia
 „natura sua collectionem multorum aut sanctorum communionem si-
 „gnificat. Vnde Mathaei. XIIIX. Iterum dico vobis, quia, si duo ex vobis
 „consenserint super terram de omni re, quamcumque petierint, fiet illis a Patre
 „meo, qui in coelis est. Vbi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo,
 „ibi sum in medio eorum. Quae clausula: quia si duo ex vobis consenserint: vbi
 „enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo etc. omnem excludit sin-
 „gularitatem et monarchiam absolutam: sicut etiam Ioannis XVII. dum
 „Christus pro hac sanctorum communione, vnitate, et consensu ca-
 „tholico sic Patrem suum deprecatur: Non pro eis rogo tantum, sed et pro
 „eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me: ut omnes unum sint, sicut tu
 „Pater in me, et ego in te, vt et ipsi in nobis unum sint: ut credat mundus,
 „quia tu me misisti, et dilexisti eos, sicut et me dilexisti. Vbi dignum animad-
 „versione, vnitatem, et consensum catholicum assignari a Domi-
 „no pro caufsa, et incentiuo, quo homines allicantur ad credendum
 „Euangelio, et quod Christus missus sit in mundum a Patre. Haec
 „autem vnitas et communio sanctorum, eo mirabilior est, quod vi
 „et externa coactio per absolutum et monarchicum imperium non
 „fiat, vt in temporalibus monarchiis, quae absolute cogunt, quod
 „imperant, sed per solos actus hierarchicos; id est NB. SVASIONE
 „DIVINI VERBI ET SACRAMENTORVM ADMINISTRATIONE.
 „Idque omnem exsuperat admiratonem, dum homines nulla vi exter-
 „na coactos, in vitae et sententiarum communionem vnanimitate libere
 „conspirare videmus. Quod S. Lucas passim in Actis Apostolorum
 „expressit voce ὅμοιαμαδόν: quae cordis atque animorum vnitatem, id est,
 „internum principium significat. Et in hoc ipso Ecclesiae Catholicae
 „auctoritas vbique terrarum consistit, auctore Vicentio Lirinensi:
 „In ipsa Ecclesia Catholica magnopere curandum, vt id teneamus, quod vbique,
 „quod ab omnibus creditum est: hoc est enim vere proprieque Catholicum, quod
 „ipsa vis nominisque ratio declarat, quae omnia vere vniuersaliter comprehendit.
 „Et paulo post: Sanctorum communionem, quae est finis regiminis
 „ecclesiae, nec absolute, nec monarchice cogi aut imperari posse sed
 „NB. SVAVITER ET LIBERE communi et catholico consensu stabi-
 „liri debere: ita vt hic semper meminisse debeamus huius regulae
 „diuinae: Vbi Spiritus Domini, ibi libertas. 2 Corinthicorum III. „

En, ERVDTISSIONE CARDINALIS, felicem ecclesiae statum, quo
 hodie vere fruuntur nostrae ecclesiae, quem quidem NB. CORDATI VIRI

E

INTER

INTER VOS EXOPTANT. Quamdiu scientia et cognitio florent, et quilibet iudicat, error non potest altas radices agere; ast simulac ignorantiae tempora incident et paucis despota decidendi facultas conceditur, errores turmatim irruunt in ecclesiam. Si modo Gallis doctis permitteretur, secundum cognitionem suam religionem libere docere, mox manifestae fuerint meliores sententiae.

Discimus ex his bellis Gallicis, *manifestum usurpatorem esse Pontificem Romanum.* Tam ciare ad oculum demonstrarunt scriptores Galici, ecclesiae suae iura mirum in modum a Papa Romano violata esse. Haec omnia non aequo animo adspiciunt Euangelici: manifeste potius cognoscunt Romam semper fuisse, et manere etiam hodie iniustam potestatum iniquarum usurpatricem.

Et ex hac propositione per se fluit **TERTIVM** caussae **MOMENTVM**, nimirum Euangelicos plane se non vnire posse cum Roma, quae semper tyrannidem exercet. Quot enim nobis blanditiae proponuntur? Quibus mediis duriores sententiae emolliuntur? Nuperrime Vindobonae decretum est, S. Scripturam profelytis ex nobis permittendam esse, immo ad invocationem sanctorum eos non cogendos, et quae plura sunt. Num fidere possumus his inuitationibus? Fac nos his promissionibus moueri, vt vniōnem Vobiscum ingrediamur. Quis sponsor erit, nos vel posteros nostros non exagitari aliquando, vel sacramentorum denegatione, vel durioribus adhuc mediis, si absurdissima quaeque, quae vel hic vel ille insolens Archiepiscopus dioecesi, in qua nos essemus, obtrudere vellet nollemus credere. Num nullas forte Romani episcopi insidias vedit vlla vñquam aetas, quibus libertati ecclesiarum insidiatur? Fuerunt tempora in quibus utique multo maior fuit libertas ecclesiarum Germanicarum, quam Gallicarum. Sed qua via perdita est? Ipse respondeas, **QVIRINE**, et confitearis, tot machinas aulae Romanae iam vidisse Germaniam, vt nullam amplius fidem illi, qui in ea viuunt, Protestantes curiae Romanae habere queant. O si et catholici Germani animati eodem spiritu, quo tot iam cordati viri in Gallia feruntur, iura et priuilegia pristina reposcerent ac masculine contra Romam defenderent!

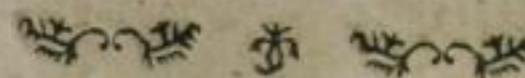
Quae iam geruntur in regno Poloniae florentissimo et potentissimo, quod tot alit viros nobiles et patriarcharum legum tenaces, tē etiam non fugient, vir Eminentissime. Quae tot illustrium virorum querelae de ecclesiasticis hominibus! Quam justae, ob tot injusta mala perpetua et ab ecclesiasticis hominibus illata, querelae! Est adhuc quae-dam

dam etiam ecclesiae Polonicae libertas, et suscitabit hoc forsitan aeuod eis viros, qui et hanc vindicent. Sic jam in motu contra sedem Romanam conspicitur Gallia, Germania et Polonia, et regnat fermentatio non dissimilis illi, quam Saeculum XV. agitauit. Utinam ista reformationem nouam pareret in doctrina, vita et moribus, sicut illa!

En grauissima momenta, ob quae Euangelici Vestram ecclesiam et Vestra molimina adspicientes exclamare debent: *Vestigia nos terrent*. Incurrunt in memoriam, quae Marcus de Vulson de la puissance du Pape p. 114. seqq. ex Alberico et Guicciardino allegat: Albericus in legem: Bené à Zenone, n. 18. C. de quadr. praescript. Ceux, qui president à l'Eglise Romaine, ont par leur cauteleuse & subtile prudence diversifiè leurs statuts selon la variété de temps, maintenant en exaltant l'Empire, maintenant l'abaissant peu à peu, de fois à fois. Mais à quelle fin, si non pour assujettir & mettre peu à peu sous leurs pieds toutes choses celestes & terriennes & ainsi qu'ils appellent, spirituelles & temporelles. Guicciardinus Lib. IV. dicit: Les Papes estans montez à la puissance terrienne, laisserent petit à petit la memoire du salut des ames, & des commandemens de Dieu, & tournerent toutes leurs pensées aux grandeurs mondaines, sans plus user de l'autorité spirituelle, si non pour instrument de la temporelle; ressemblant plustost à Princes seculiers, que à Papes & Evêques. Des lors leurs soins & affaires commencerent d'être, non plus la sainteté de vie: non plus l'avancement de la religion: non plus le zèle & la charité envers le prochain: Mais les armes, mais les guerres contre les Chrétiens, faisant le service divin, & maniant les choses sacrées avec pensées & mains sanglantes. Ils commencerent d'amasser des thresfors; à faire nouvelles loix: inventer nouveaux artifices, & dresser nouvelles embusches pour recueillir & attraper argent de toutes parts: d'user à ceste fin sans aucun respect, des armes spirituelles: vendre à ceste fin sans vergogne, les choses sacrées & les prophaner. Haec et similia adspiciens dicit Ecclesia Lutherana: *vestigia me terrent*. Stupet ecclesia nostra, ingentem jam Galliae calamitatem adspiciens, cauſasque, ob quas totum Parliamentum Gallicanum relegari debuit, cognoscens, deplorandam miseriam tot christianorum dolet, ac simul magis magisque conuincitur, quam misera sit conscientiarum conditio, quae duras leges adhuc a Despota ecclesiastico (o merito inauditum in ecclesia Christi nomen!) fibi imponi patiuntur. Maxima vero inuidunt pectora nostra gaudia de felicitate nostra, nobis gratulamur, Deoque intensus agimus gratias, quod ab hoc tyrannico jugo liberati seruire illi

E 2

quea-

queamus in libertate filiorum Dei. Non enim melius, felicitatem nostram cognoscimus, quam dum aliorum infelicitatem adspicimus. Si vñquam, Cardinalis Praestantissime, vlla spes fuisset, TE aliquando voti TVI compotem fieri posse, sane hi motus Gallici omnia TVA vana et irrita redderent confilia. Hodie numquam Euangelicos adduces, vt credant, ecclesiam Romanam esse amabilem illam sponsam Christi, quae pulchritudine sua homines alliciat. Numquam nostrae ecclesiae vñionem inibunt cum ecclesia, vbi conscientiis fine ratione dominantur antistites, cum ecclesia, vbi pretiosissima gratiae dona, nimirum veneranda sacramenta, ex sola phantasia vnius vel alterius Episcopi denegantur piis animis; cum ecclesia, quae ipsa petulanter sanc vnitatem ecclesiae (si fas sit ita loqui) turbat, animasque quiete et placi deo seruientes, in ipso mortis agone crudeliter vexat. Iustitiam caussae Euangelicorum adhuc clarius hac ratione defendo. TV, EMINENTISSIME QVIRINE, quod miror, insignem aliquem virum exitas, vt partes archiepiscopi Parisiensis augeat. Ipse vero in hac epistola vteris verbis Valerii: *Vt modestia et reuerentia adhibita, dicentis, Cardinalem inuitare sibi licere arbitretur, Vicarium Christi libere monere, si quid, in administratione ecclesiae fieri contra Decreta Conciliorum, aut etiam omitti animadvertis.* Concedis ergo his ipsis CARDINALIS EMINENTISSIME, Pontificem Romanum aliquando Decreta Conciliorum transgredi posse, atque tunc reprehensione dignum esse: concedis ad placita Conciliorum obligatum esse. Concedis, quae olim scripsit idem Richerius a Peronio aliisque taxatus, nimirum. „Concilium esse supra Papam: ecclesiasticam canone, non absoluta potestate, regi oportere; atque politicos principes, tanquam iuris diuini naturalis et canonici vindices et excutores, auctoritate gladii in omnes ciues, ambitu et finibus reipublicae contentos, pollere; hocque iure et titulo Constantinum Magnum, atque alias imperatores christianos, velut communes episcopos et exterioris disciplinae assertores octo prima Concilia vniuersalia, pro iuris diuini, naturalis et canonici vindiciis indixisse et congregasse.” Concedis ipse, vt breuibus dicam, concilium esse supra Papam. Cur ergo adpellantibus in Gallia Concilium non est permisum? Cur sacramenta denegantur illis, qui Pontificem contra Conciliorum decreta egisse condendunt, ac, vt res corrigatur, ad Concilium prouocant? Res non prius decisa est, quam apud iudicem superiorem tractata fit, ad quem adpellatum est. Et si non decisa est, iniuste ad executionem proceditur, et quidam ademtione thesauri pretiosissimi, cuius clerici non

non sunt domini, sed dispensatores. Cur vos persequimini viros egregios, manifestas veritates, contra quas ne hiscere quidem potestis, defendantes? In aurem nobis dicit verbulum incomparabilis Richerius tot persecutio[n]es a Perronio aliisque curialibus Romanis passus. Dicit: „Hercle cum aliquando vnum ex episcopis, qui Cardinali Perronio erat amicissimus, impensius rogarem, vt ab eodem Perronio impre, quatenus ad libelli mei defensionem et probationem admittere, ille confessim arcanum consilium censorum referauit dixitque, „se propositionum libelli mei veritatem nequaquam in dubium vocare, sed ecclesiasticos multo magis ab uno et solo Papa pendere male, quam hic quotidie Parlamenta et Triumuiros regios aduersos, et contra ecclesiasticos postulantes habere: quod arcanum consilium a multis saeculis in potestatum publicarum pestem gransari certissimum est, adeo vt nullus Theologus aut ecclesiasticus de regendis finibus vtriusque potestatis ex rei veritate scribere audeat, quin male mulctetur. „ Sic videmus rationem, cur tantam poenam subire debuerit Parlamentum Parisiense. Quae poenae nos expectarent, si vnti cum sede Romana omnia illius, quamvis iniqua, postulata implere nollemus! Num pacta, num promissa nos defenderent contra eum, qui tot iniustiarum usurpationum conuictus est? Nulla ratione.

Audias porro aliam caussae nostrae defensionem. Concedis, Pontificem posse contra Concilia peccare; hinc, si Pontifex potest contra Concilia peccare, iniuste damnatur ille, qui hoc asserit; iniuste etiam Pontifex colligit concilium, in quo non ecclesia, sed ipse solus, eiusque adulatores loquuntur, quod tamen Tridenti factum est. En manifestam iustitiam caussae Euangelicorum. Nam, si is, quid credi debet, vnu[s] imperat, qui errare et peccare potest: infelices sunt, qui huius imperio sunt subiecti; qui autem veritatis est confessor sincerus et fidelis, vi atque armis huius vnius iniquissimo conatu opprimitur. Quid vero nostrae ecclesiae? Auersae sunt ab hoc uno, non ab unitate. Vnum illum respuunt, quia errauit, secundum illud, quod etiam Carolus V. rex Galliae p. 1306. Pontifici obiecit: *Subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate et aliud. State et nolite iterum iugo servitutis contineri*, quod ab eodem rege allegatur. Vnum illum auersantur nostri, quia errorem anathematibus stabilire voluit; vnum illum fugiunt oves Christi, quia vim coactionemque adhibuit, vt non argumentis, sed oppressione eas ad partes suas traheret, et quia hoc omne iniuste fecit. Qui canones transgreditur, taxandus est, multo magis qui

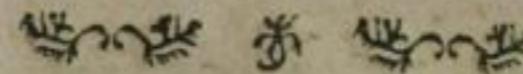
S. Scripturam negligit. Talis is est, quem tamquam haereticum hominem quilibet christianus vitare tenetur, Tit. III. 10. si etiam Pontifex sit. Et episcopus, qui hoc facit, deficit ab ecclesia. Cur non et episcopus Romanus deficere potest? qui defecit re vera. Episcopus, qui defecit, auulsus est ab unitate, et qui cum illo sentiunt, cum eo segregantur a corpore Christi. Hinc reliqui redire debent ad sinum ecclesiae, et communionem cum illo soluere. Hinc apostolus iussit vitare haereticum hominem, ne hic ab unitate deficiens alios secum in perniciem trahat. Et Papa Romanus subiectus communi hominum fallibilitati ab ecclesia tamquam errans tractari debet, si actu in errorem incidisse deprehenditur. Concedis iam, o QVIRINE, errare posse episcopum Romanum, et canones iniuste transgredi. Hinc ego concludo, iuste agere ecclesiam illam, quae errorem hunc, si quem deprehendit, libere detegit et emendationem petit. Concedis ipse, episcopum Romanum iniuste agentem moneri posse. Hinc sequitur monitores non esse puniendos, immo ego concludo, eum, qui monitoribus est asper, qui alios ad sui sequelam vi trahere vult, tyrannum esse, ac ergo obedientiam non mereri. Iniuste is agit, qui ingenue confitentibus vim infert, ac duris mediis errorem aliis vult obtrudere. Quae via his oppressis saluandi animam? Quod medium effugiendi ex his persecutionibus? Nullum aliud, nisi disruptio vinculorum et abiectione iugis. Et hoc est, quod nostri fecerunt. Num iniuste? Ipse non dices, o QVIRINE, si conscientiam libere loqui permittes.

Scio canonem a quibusdam Vestrum iactatum: *Sententia pastoris etiam iniusta tenenda est*; quem vero singulari libello olim iam excussum celeberrimus Academiae Parisiensis Cancellarius *Gersonius*. Quam iniustum hoc est postulatum? Dominia temporalia omnia, si mihi abjudicant sententia iniusta, amittere debeo, quando ratio status non aliter permittit. Num ego aeternae damnationi similiter me subiicere debeo, si postulat iniusta sententia, ne turbetur pax ecclesiastica? Si iniuste pastor cibos venenatos pro sanis declararet, num tamen eius sententiam tenere oues iubere posses? Si medicus potum aliquem mortiferum profano et viuifico iniuste declararet, num aegrotus, ut sententiam iniuste latam sequeretur, posset obligari? Scio, quae porro ad deimulcentos animos nostros a Vestrīs adferri solent. Inter factum et ius diversitas. In facto errare posse Pontificem conceditis: non semper, si de fide pronunciat. Rursus enim distinguitis inter sententiam Pontificis,

quam

quam ut priuatus doctor profert, et inter eam, quam pronunciat, si tamquam Pontifex totam ecclesiam docet. Sed docuerunt nos Ianseniae controuersiae, quam lubrica haec sit veritatem cognoscendi via. Nouerunt prudentes Ianseniani, quum contra eos pronunciaretur, omnem caussam ad quaestionem de facto deuoluere, et in hoc Pontificem (nam salua religione hoc poterant) erroris adculauere. Immo quum eos proprius tangere vellet Pontifex *in sensu Iansenii* propositiones condemnans, etiam in hoc fecellerunt Pontificem, illum hunc sensum scire negantes. Et quum his obiiceretur, eodem pallio Lutherum et Calvinum vti potuisse, hoc non negarunt, potius quaeſiuerunt, cur non fecerint. Audias celebrem Doctorem *Germain* hanc obiectionem adducentem et repellentem in *Tradition de l'Eglise Romaine sur la grace Tom. IV.* pag. 211. seqq. Adducit, quae iam disputata erant in hac celebri *juris et facti* distinctione tempore *Reginae matris in Gallia ANNAE AVSTRIACAE*, vbi haec verba occurrunt: C'est que, comme on dit, que l'on condamne toutes les erreurs & les heresies, que les Papes ont condamnées dans les cinq propositions, mais que l'on ne se tient pas obligé de croire ni de foy divine, ni de foy humaine, que M. l'Evêque d'Ipres les ait enseignées, Luther & Calvin auroient pu dire de même, qu'ils condamnoient toutes les heresies, que les Papes & le Concile de Trente avoient condamnées comme étant leurs dogmes, mais qu'ils ne demouroient point d'accord, qu'ils eussent enseigné ces dogmes, & qu'ils reconnoissoient au contraire, que l'Eglise Catholique avoit eu raison de les rejeter.

„ Voilà ce, que Luther & Calvin auroient dû faire, pour imiter la conduite, qu'on dit être pire, que ce qu'ils on fait. Mais y a-t'il rien de plus contraire au bon sens que de pretendre qu'ils auroient été par la plus pernicieux à l'Eglise? Car qu'en seroit-il arrivé? Le plus grand mal, qu'on s'en puisse figurer est, que se departant de leurs heresies, & embrassant tous les dogmes de la foy Catholique, ils auroient pu eviter d'être condamnez comme heretiques, quoiqu'on les eut pu convaincre de mauvaise foy en ce qu'ils auroient nié les avoir jamais combatus. Et de là que s'en fût-il ensuivi, si non que leur malheureuse secte, qui a damné tant de millions d'âmes, auroit été étouffée dans sa naissance; parce que ces Herefiaries acquiesçant à la condamnation de tous les dogmes contraires à la foy, & soutenant seulement ne les avoir point enseignez, ils n'auroient

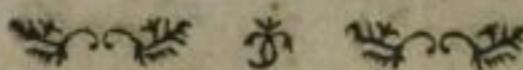

„ roient point eu de sectateurs de ces mechans dogmes , ni par conse-
 „ quent de successseurs engagez dans l'heresie. „ Dein pag. 220. seqq.
 legitur narratio : „ C'est ce , que nous voyons par l'instruction , que le
 „ tres - savant Pape Adrien VI. donna à François Cheregat son Nonce
 „ vers les Princes d'Allemagne. Car quoique Leon X. e t d j a con-
 „ damné grand nombre des propositions de Luther , & sous le nom de
 „ Luther ; neanmoins Adrien . VI. consentit , qu'il fût reçu à se justifier
 „ quant au fait , c'est -  - dire , en montrant , qu'il n'avoit pas écrit ou prêché ,
 „ ou enseigné les erreurs pour lesquelles Leon X. l'avoit condamné ,
 „ pour v  qu'il convinst du droit , c'est -  - dire des dogmes Catholi-
 „ ques , tels qu'ils avoient  t t definis par les Conciles generaux . Voi-
 „ cy les paroles de cette Instruction . Et certe fatemur Luthero defen-
 „ sionem negari non debere in his , quae sunt facti , hoc est , vtrum
 „ dixerit nec ne , vtrum praedicauerit , vel scripserit , nec ne . Super
 „ diuino vero iure et materia Sacramentorum , standum auctoritati
 „ Sanctorum et Ecclesiac . Adde , quod fere omnia , in quibus Lu-
 therus ab aliis dissentit , sunt per diuersa Concilia prius reprobata .
 „ Non debet autem reuocari in dubium , quod per generalia Concilia
 „ et vniuersam Ecclesiam constat esse approbatum , tamquam fide te-
 „ nendum . „ Et pag. 221. dicitur : Heureux Luther , S'il avoit s u pro-
 „ fiter de la charité si tendre et eclair e de ce grand Pape . „ Sic ergo
 haec refractaria inobediencia adpellatur , quod non ex obliquo et
 per sophismata , sed directe et hoc iure suo nostrae ecclesiae vni epi-
 scopo seductori contradixerint , quasi molliter haberi deberet filius Ab-
 solon . Et obedientes filii adpellari cupiunt , qui speciem obedientiae
 adhuc p e se ferre volunt , distinctionibus tamen vim potentiae con-
 scientiis dominantis eludunt . Et quidnam p aeinum ? Hi misere ve-
 xantur , illi verbo Dei puro et sacramentis secundum institutionem
 Christi libere fruuntur . Num ergo refractarii Euangelici , quod distin-
 ctione inter *ius* et *factum* non sint v i ? Egregium commentum ! Sic
 sinceritas inobedientia , et candor rebellio adpellabitur . Manifeste ergo
 deprehendes , **EMINENTISSIME CARDINALIS** , ea , quae a **VOBIS**
 disputantur nobisque proponuntur de necessitate et vtilitate capitis visi-
 bilis , de eius infallibilitate , et quae sunt reliqua , mere speculativa esse
 tantum , nullius ponderis vel consequentiae . Aut enim pronuntiat
 inter vos Pontifex , aut non pronuntiat . Si non pronunciat , cessat
 ea , quam nobis praedicatis , vtilitas . Si vero pronuntiat Pontifex ,
 innumerae sunt iis , contra quos pronunciat , elabendi viae . De veri-
 tate-

tate nimium conuicti manifeste erroris arguunt Pontificem; et hi aut ab illo excommunicantur, et sic in coetum peculiarem coire coguntur; aut ipsi secedunt ab eius communione. Et qui perseuerant in communione Romana, aut quaestiones miras circa valorem decretorum Pontificalium excitant, aut distinctione inter ius et factum omnem obligationem Pontifici obediendi a se deuoluunt. Alii prouocant ad concilia, iisque, quia ad ea iurauerit Pontifex (vid. Richer. praefat.) feste tuentes. Et dum concilia opponuntur ex iure canonico (vid. Lanc. Tit. III. De eccles. constit. §. Alia vero) aiunt: „Quod si quan-
 „do inter ea (concilia) discors sententia inueniatur, illius sententiae
 „magis est tenenda, cuius antiquior et maior auctoritas.“ Et sane cuilibet maior illa auctoritas videbitur, quae sententiam tradit, quam ipse sequitur. Si antiquitas obiicitur, in promtu est responsio: (vid. Lanc. Tit. II. De iure diuino §. Haec tamen) „si quid autem (consue-
 „tudinis) contra fidem catholicam usurpare dignoscitur, non tam con-
 „suetudo, quam vetustas erroris est adpellanda.“ Consideres ipse,
EMINENTISSIME CARDINALIS, quam lubrica sint religionis **VE-
 STRAE** fundamenta, vbique debilia, nusquam firma. Hinc itaque, simulac iis inniti volunt **VESTRI**, acerrima illa oriuntur certamina immortales inimicitiae, laesiones pacis publicae, regnorum imperiorumque fermentationes, inobedientiae ciuium, principum inquietudines. Haec omnia egregia **VESTRA** producunt dictamina. Nonne sic multo maiori incertitudini implicatur fides, quam si omni capite visibile carentes, eam in *solum verbum Dei scriptum* resoluimus, summam eamque diuinam certitudinem producens. Voluas animo **TVO**, **EMINEN-
 TISSIME QVIRINE**, lubricam istam hominis vbique fallibilis auctoritatem, et miserum ecclesiae **TVAE** statum viuide **TIBI** repraesentes. vos ipsi enim docetis, quod licet diuinarum scripturarum interpretes *scientia* Pontifices interdum antecellant, quia tamen *statuendi potestate* de-
 stituuntur, in scripturis quidem exprimendis quandoque illis praepo-
 nantur, in caussis vero definiendis secundum post eos locum habere mereantur. Aliud est enim, actis caussis terminum imponere, aliud scripturas diligenter interpretari, cum in negotiis definiendis non solum necessaria sit *scientia*, verum etiam *potes*tas. (vid. Lancel. Tit. III. de eccles. constit. §. Alia sane est etc.) Dolenda sane **VESTRAE** ecclesiae facies. Quam mira, quam perniciosa haec iudicis temporalis cum doctore ecclesiae confusio! Ast veritas aeterna est, ac perpetua, nul-

F

lius

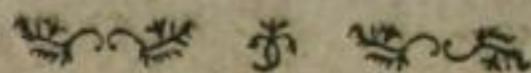

lius effato mutanda. Fac, pronunciare velle aliquem, in triangulo in posterum tres angulos aequales futuros tribus rectis. Num eapropter fient? Vides ergo auctoritatem nihil proficere ad veritatis valorem. Omnia redeunt ad cognitionem; et in hac plures Pontifice praestare posse conceditis. Sic tricus contradictionibusque **VESTRA** implicata sunt dogmata fere omnia. Sic certamina et rixae abesse nequeunt, vbi deest solidum decidendi fundamentum. Age, **EMINENTISSIME EPISCOPE**, adduc vnicam prouinciam ex nostris, in qua ista vel similia mala vnquam religio nostra produxerit, quot vel per annum iam vexant regnum Gallicanum. O terque quaterque beatum coetum eorum, qui Augustanam confessionem profitentur. Colunt Deum et Christum suum in libertate Christiana, conscientiae non vexantur, et veritatem puram illibatamque conseruant.

Non est eadem Gallicanarum ecclesiarum felicitas. Quot damna ipsis Roma intulit? Quot artificiis vfa est, vt ipsis adimeret caram et praefantem libertatem? Quot iniustas iniurias a sede Romana passa est inclyta natio Gallicana? Ex his patet *quartum discursus mei momentum, nouitatem Papismi* ex his controuersiis elucere. Libertatum imminutionem adspicientes ad primas rerum origines adscendimus, in quibus libertas adhuc viguit et tandem incidimus in periodos, in quibus Papae in Gallia nulla fuit potestas. Quomodo te fugere posset, **INSIGNIS QVIRINE**, olim in nulla orbis parte agnita fuisse illa principia, quae hodie defendit Theologia Italica. Profluxerunt tales sententiae plerumque ex principiis *Hildebrandinis*, ac per multa saecula summa et infima in pluribus regnis vexarunt. Nam forte sua non contentus episcopus Romanus paulatim extendere fimbrias coepit. Quem fugiunt illi seditioni aduersus Imperatores Graecorum Romani episcopi conatus? Quem fugiunt tristia illa post imperium ad Francos translatum et dein cum Germanico connexum, in Imperatores Germanicos molimina? Sistere gradum paulisper debuit Roma schismate Saecul. XIV. et XV. exorto, quo quidem opportuna principibus saecularibus ad recuperandu iura sua offerebatur occasio. Vsi sunt aliquatenus iure suo in celebrandis concilio, Pisano, Constantiensi et Basileensi. Spes adfulsit reformationis in capite et membris, et omnia Europae regna ferre erant in motu. Sed Germaniam nouis laqueis irretiuit Pontifex, quum *concordata nationis Germanicae* componerentur, ex quibus durissimum

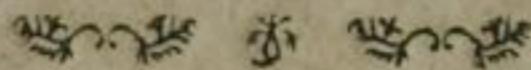
mum seruitutis iugum ceruicibus Germanorum est impositum. Flebilis patriae meae haec erat fortuna, quod fortissimi concilii Basileensis defensores, dein honoribus et auro corrupti, ad partes Papae transirent, ipsique libertatem et patriam, Caesarem et Imperium foedo crimine venderent.

Fortius se defendunt Galli, et ex illa constantia animi, qua secundum lineam concilii Basiliensis libertatis fundamenta posuerunt, ista, qua hodie adhuc fruitur Gallia, ortum trahit *libertas ecclesiae Gallicanae*. Quod iam A. 1268. fecerat Ludouicus IX. Francorum rex, *Pragmaticam Sanctionem* sanciens, id imitatus est paterno affectu erga suos, Carolus VII. secundum concilii Basileensis dictum similem *sanctionem pragmaticam* A. 1438. promulgans. Continet illa articulos disciplinae, et regiminis ecclesiastici Saec. XV. in synodo Bituniensi formatos, plenumque ex ipsis concilii Basileensis decretis desumptos, atque a dicto Rege Galliae Carolo VII. eiusque consilio sollemnissime approbatos, eodem concilio Basileensi conniuente atque indulgente. Limites haec Sanctio posuit ambitioni et auaritiae Romanorum Pontificum. Verum quot artes excogitatae? quot machinae adhibitae? vt inclytam nationem Gallicanam praestantissimo hoc libertatis thesauro priuarent. „Hercle, quamdiu (loquitur Richerius Histor. concil. general. Tom. IV. pag. 5.) Carolus VII. regnauit in Galliis, Pragmatica Sanctio, „hoc est, decreta Basileensis concilii viginti aut circiter annorum lapsu „firmas egerunt radices in Franciae regno, Curia Romana id grauiter „admodum ferente, atque opportunitatem illam abrogandi undequeaque „aucupante. Etenim cum Romani Pontifices se nihil a Carolo VII. „consequi posse cernerent, omnem industriam suam in Ludouico, Ca- „roli filio, alliciendo impenderunt: cuius confessorem Ioannem Gal- „lum Nicolaus V. Cardinalem cooptauit, vt auctor est Ciaconius: „Deinde Pius II. huic operi extremam imposuit manum. Qui qui- „dem, cum esset priuatus, nec dum curiae Romanae artes et studia „nosset (vt ipse in litteris retractionis actorum Synodi Basileensis a se „scriptorum testificatur) strenue quidem pro veritate et necessitate „reformandae ecclesiae pugnauit: sed postquam ex Aenea Sylvio et „simplici Canonico Tridentino, primum Turgestinus, deinde Senen- „sis episcopus a Nicolao V. designatus, et aliquanto post anno „MCCCCLVI. creatus est Cardinalis a Calixto III. totus quidem in

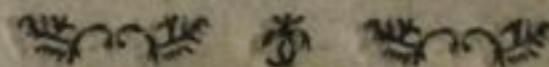
„studium oppugnandae atque inuoluendae veritatis, quam pauper et
 „priuatus defenderat et enucleauerat, incubuit. Ad haec autem dum
 „attendo, mihi quidem faciem dissidiorum ciuilium intueri video:
 „quibus bacchantibus, partium duces prece atque pretio homines,
 „quos sibi infestos esse existimant, ambitiose mercantur atque redi-
 „munt, Quae potissima est ecclesiae gubernandae ratio hodierna,
 „quam homines curiales ad typum regiminis temporalis inuexerunt:
 „sicque ecclesiam et religionem factiosis partium studiis altissime com-
 „pleuerunt. „ Aeneas Sylvius mortuo Calixto III. anno 1458. Pon-
 tifex electus et Pius II. dictus „summam industriam (vid. Richer. pag.
 „35.) prudentiam caeterasque animi dotes, quibus pollebat, toto
 „tempore sui Pontificatus impendit, partim in bello Turcico concili-
 „ando: partim in memoria decretorum Synodi Basileensis et Pragma-
 „ticae Sanctionis vbique terrarum obliteranda. „ Quam inimica sunt
 verba, quae Sylvius postea Pius II. partim in Cardinalatu, partim in
 Papatu contra Pragmaticam pupillam illam Galliae euomuit! Quam dura
 decretalis: *Execrabilis et inauditus Mantuae publicata!* quam imperiosa in
 Conuentu Moguntinensi A. 1460. adlocutio? Adpellauit Pragmaticum
 Palladium illud Galliae, adpellauit, inquam, maculam et rugam eccl-
 esiae, ac allusionem ad Lev. XXI. *Ne Pontifex ad mortuum ingrediatur,* fe-
 cit, seque a regis et regni communione velle abstinere ostendit, de
 quibus inceptis Pontificis vt prouocaret ad generale concilium et actum
 appellationis instrueret, Magistro Ioanni Dauuet, Procuratori suo ge-
 nerali Curiae Parlamenti, rex Carolus imperauit: ex qua re conspi-
 cuum redditur, curiam Romanam tanto impensius laborasse, vt anti-
 quaretur Sanctio Pragmatica, quanto maiori opere certabant Galli, vt
 sarta tecta retineretur, et simul exinde elucet immortalis Caroli VII.
 laudabile studium, quo nullis pepercit sumtibus et laboribus, vt eccl-
 esia sub Eugenio IV. et Nicolao V. pace frueretur. O si hodie Galli in
 imitationem maiorum suorum raperentur, ac eodem feroore, quo
 tot praestantissimi reges, tot incliti principes, tot eruditissimi viri vsi
 sunt, iura sua defenderent! Adspicite Galli exempla maiorum! conser-
 vate gloriam gentis! libertatem et iura defendite! obliterata quidem
 est Pragmatica Sanctio, non tamen plane omnis libertas Galliae deleta.
 Ludouicus XI. Caroli filius sibi persuaderi passus est, vt retractaret
 Pragmaticam, immo ipsum autographum Pontifici mitteret abolendum.
 Sed restiterunt tot viri cordati heroico spiritu animati, proceres pur-
 purati

purati, ipsum Parlamentum Galliae, ex abrogatione Pragmaticae neces-
 fario oriri ordinis ecclesiastici confusionem, ruinam subditorum, expi-
 lationem regni, ac denique desolationem ecclesiarum, solide docentes.
 Quae preces, seducente regem Paulo II. hunc maximum principem
 flectere non potuerunt. Reddidit auctoritatem Pragmaticae Carolus
 VIII. quamvis non fine ingentibus Romae moliminibus, quae quidem
 excitare viderunt maiores nostri Sixtum IV. Innocentium VIII. atque
 Alexandrum VI. Tandem venit immortalis ille heros, et immotus de-
 fensor subditorum et regni sui, non satis laudandus Ludouicus XII.
 Is animo imperterritu certamen iniit cum arrogante illo et pertinaci Iu-
 liu II. iungente dein studia sua Maximiliano Imperatore Romanorum;
 et sane infaustus fuisset exitus rerum Iulii II. nisi citius diem supremum
 obiisset, ac Leoni X. res illas corrigendas reliquisset, quas ipse despera-
 tas fere reddiderat. Placent, quae de his contentionibus inter Galliam
 et Romam iudicat scriptor quidem non incelebris. Auctorum, inquit,
 Sanctionis illius intentio erat, antiquam conseruare disciplinam, quam
 ecclesia Gallicana ex canonibus primorum conciliorum adsumferat; Cu-
 ria autem Romana, quae ab aliquo tempore ad se rapuerat potestatem
 dirigendi hanc disciplinam, substituendo decreta Pontificum canonibus,
 pati non postuit, vt limitarent Galli usum huius iurisdictionis, satis ab-
 solutae in plerisque statibus ceteris Europae, respexitque istam con-
 stitutionem tamquam opus fabricatum in schismate, ac destina-
 tum ad praepediendam Monarchiam Romani Pontificis. (Conf.
 Varillas Hist. de Fr. Tom. I. pag. 89. seqq.) Ast tan-
 dem aduenit fatalis illa in florentissimo regno Galliae periodus.
 Abrogata est Pragmatica, et cum illa abrogati canones priorum conci-
 liorum (ad quorum conseruationem olim iuramento adstrictus fuit
 Pontifex. vid. Richer. praef.) abrogata vetus disciplina, et subintrodu-
 cta noua potestas Transalpini episcopi, et Gallis iura pretiosissima adem-
 ta. Successor Iulii II. Leo X. cuius quidem non gratam conseruat
 Germania Euangelica memoriam, Leo X. cuius temeritas in caussis
 definiendis, et insatiabilis cupidus in pecuniis colligendis, quam nutrie-
 bat Cardinalis Puccius, maximam fere Germaniae partem, et tot flo-
 rentissima Europae regna a sede Romana abalienauit, is Leo X. adqui-
 siuit Gallos. Cardinalis ille Puccius ad partes suas traxit Antonium Pra-
 teniem, Cancellarium Galliae, qui regem Franciscum I. dominum
 suum seduxit, vt abrogatae Pragmaticae aliud Concordatum substitui pa-
 teretur,

teretur a. 1515. O damnum Galliae ineffabile! Addam aliorum potius, quam mea de hoc Concordato iudicia. De pessima Cancellarii intentione quidam: Cancellarius, inquit, in animo tunc habebat Archepiscopatum Senonensem et Abbatiam S. Benedicti ad Ligerim, quae et postea obtinuit, idque moliebatur, vt Domino suo facultatem acquireret per collata beneficia remunerandi officia clientum. Puccius autem de eo praecipue sollicitus erat, vt liberaret Aulam Romanam metu, ne et aliae nationes christiana ad exemplum Galliae huiusmodi constitutionibus potestatem Papae limitarent; praeterquam quod commercium ordinarium instituere voluit inter Galliam et Romanam, in quo loco plumbi et membranae exiguae multa ad se talenta Romanam pertrahere haec posset. (Conf. Varillas. Hist. c. p. 93.) Narrans hanc rem sub exitum dicit Daniel Hist. de Franc. Tom. III. pag. 49. Mais enfin la puissance Royale & la puissance Pontificale etant d'accord sur ce point, *& l'une & l'autre y trouvant son avantage*, le Concordat a prevalu & les choses sont demeurées en l'état, ou nous les voyons aujourd'hui. Mezeraeus sic Tom. VIII. pag. 694. seqq. loquitur: Pactum id revera quidem auxit redditus Paparum, sed multorum opinione valde simul obscurauit eorum sanctitatem. Et sane permutatio haec fuit sat singularis et paradoxa; Papa, cuius spiritualis est potestas, temporalia sibi vindicauit, et principi profano tradidit spiritualia. Hinc doctissimorum et prudentissimorum praeſulum aliquis professus est, annatas ex parte Pontificum veram fore Simoniam, nisi reges ius in temporalia ista iisdem resignassent. Doctis enim iudicandum relinquo, annon electiones fint iuris diuini, atque adeo an aboleri potuerint? Vir quidam maxime pius de hoc negotio agens haec narrat: „Grauissimae protestatio „nes Parlamenti Parisiensis latissime deductae ap. Varill. I. c. leguntur, „quibus tamen rationes aulicae, pro more, praeualuerunt, cogente „iteratis vicibus Senatum rege, vt archiuis solemniter inferret Con- „cordatum, in quo ab eo tempore in hunc usque diem reges Gal- „liae, et Pontifices mirifice triumpharunt, totamque ecclesiam illam „cum iuribus et redditibus illius inter se diuiserunt, cum cordolio „omnium bonorum, qui iam tum praeuiderunt Lernam malorum in- „de propullulaturam.” Et tandem: „Vnicum illud addo, patere ex „hoc exemplo summam iniustitiam et leuitatem Romanorum Pontifi- „cum, qui sponte sua, et ex mero carnalis commodi studio obtule- „runt et concederunt regibus Galliac ius nominandi ad beneficia ec- „, cle-

„clesiastica, quod tanto cum fastu, violentia et pertinacia in saeculis
 „prioribus eripuerunt Germanis Imperatoribus sub nominis diuini pree-
 „textu. Quis amplius credat, hos homines DEI caussa egisse, aut
 „agere, quod faciunt in hoc negotio?„ (vid. Weismanni Histor. ec-
 clesiast. pag. 68.) Curae cordique TIBI, habeas, *Eminentissime Car-*
dinalis, hanc miseram Gallorum fortunam, nec consiliis adiuues eos,
 qui magis deprimere volunt satis iam oppressos, et tot conscientiarum
 calamitatibus afflictos. Succurras potius ad extinguendum hoc incen-
 dium, succurras, vt reddantur iura, reddantur non priuilegia, sed
 proprietates Galliae, carissima pignora, vt restituantur ea, quae iniu-
 ste ademta sunt, vt conscientiae liberentur ab insupportabili tyrannide.
 Iam satis malorum vexationumque Romanarum experta est Gallia.
 Quamuis enim dum concilium Tridentinum introduci in Galliam pro-
 hiberetur, aliqua scintilla libertatis ecclesiae eminuit, tamen cum foe-
 dus illud celebre, *Liga dictum*, iniretur, huius participes, quamuis
 Galli, ipsi tamen iuribus patriae suae fuerunt inimici infensissimi. Et
 horum sub Ludouici XIII. minorenitate artes effecerunt, vt per to-
 tam fere Galliam tunc regnaret Theologia Italica. Immo quum Aduo-
 catus Generalis in conciliis Blesensisibus plura contra receptionem con-
 ciliii Tridentini ex iuribus et libertate Gallicana desumpta proponeret,
 archiepiscopus Lugdunensis, Ligista furiosus, ipsi respondit: praeten-
 das illas libertates ecclesiae Gallicanae non esse, nisi figura ingenii
 humani, quod has chimaeras excogitauerit ad conuellendam S. Sedis
 auctoritatem, a nemine adoptatas, nisi ab hominibus periculofas op-
 niones fouentibus circa religionem, speciosoque praetextu zeli sui pro
 republica errores suos velare conantibus. Eheu, quam temeraria ver-
 ba! Publica dein cathedra publicauit in sinu Galliae propositiones liber-
 tati ecclesiasticae inimicas. A. 1611. Dominicani in publica disputatio-
 ne, Pontificem errare non posse, ipsum esse supra concilium etc. ad-
 ferere non erubuerunt. Quam doctrinam vtpote Theologie Sorbo-
 nicae, decretis Synodorum etc. aduersam, cuius sententia contraria ve-
 lut de Fide huc vsque ab ecclesia Gallicana erat propugnata, valde im-
 pugnarunt Gallicani Proceres. Calamo adgressus est eam Syndicus Fa-
 cultatis Theologicae Parisiensis, Edmundus Richerius. Ast ita com-
 posuit hos fluctus Cardinalis Perronius et Nuntius Papalis in Gallia, vt in-
 gens periculum ipse incurreret Richerius a Syndicatu ea propter deposi-
 tus. Ista fuerunt in Gallia virorum cordatorum, et de iuribus et salute
 regni

regni meritorum praemia. Illuxit egregia spes restituendae aliquando libertatis in variis Ludouici XIV. cum Roma controuerstiis, a. 1662. 1679. 1687. Ast quid iuuat tot iam commemorare acta. Hodie oppressa est Gallia, gemitque sub iugo Italico. Impatientia autem hodierna Gallorum satis superque ostendit *nouitatem Papismi*. Si enim usurpationes sunt, vnde ortae? Quisodnam usurpandi fundamentum? Quo altius ascendimus, eo minor est potestas Romana, et tandem nulla. Si librum scriberem, omnia haec clarius deducere possem. Sed TECUM loquor, ecclesiae Romanae CARDINALIS EMINENTISSIME, cum viro purpurato, qui omnia ista me melius perspectiusque habet cognita. Quare litteras ad TE dans, sine multis verborum ambagibus pro rei veritate ecclesiae nostrae sententiam exponere volui, quam sentiunt ista pensitantes. Si quae dura scripta sunt, optarem mollius ea explicari potuisse: sed vt perspiceres internum religionis nostrae statum, sine suco me TECUM loqui oportuit. Finio hanc epistolam, fatus contentus, me breuem probationem harum quatuor propositionum, 1) quod regimen monarchicum in religione schismata et dissidia excitet; 2) quod Roma semper dissensionum et turbarum mater fuerit; immo iniquissimarum potestatum usurpatrice iniquissima: 3) quod Euangelici cum Roma plane se vnire non possint, et denique 4) quod nouitas Papismi iam manifesta sit, adhuc adducere, et ex praesenti motu Gallicano deducere potuisse. Sum vt in litteris.

